

Po dveh letih

Opolnoči 8. maja 1945 je uradno kapitulirala nacistična Nemčija. Tega dne je bila dokončno zlomljena obožena sila najbolj mračnjaskega sistema, ki ga je doslej poznala zgodovina.

Tudi koroški Slovenci se s ponosom uvrščamo med tiste narode, ki so doprinesli svoj delež k uničenju fašističnega vojnega stroja. Že l. 1942 se pričanja na ozemlju Slovenske Koroške partizanska borba. Kljub težkim prilikam je zajela vse slovensko ozemlje in dosegla lepe uspehe. Največji uspeh partizanskega gibanja je bilo sodelovanje slovenskega ljudstva na Koroškem ter osebno junaštvo, požrtvovalnost in predanost koroških partizanov.

Partizansko gibanje na Koroškem je povzročilo nemškemu vojnemu stroju občutno škodo. Slovenska Koroška je bila v nemških vojaških načrtih pomembno strateško področje. Koroški partizani so rušili prometne zveze, ki so vodile na razna nemška bojišča, uničevali nemško živo silo in preprečevali gospodarsko izkoriščanje Slovenske Koroške za namene hitlerjevske vojske. Prej kot katera koli zavezniška vojska so slovenski partizani prenesli oboroženo borbo globoko na ozemlje Hitlerjevega rajha. Zato pomeni boj koroških partizanov dostojen doprinos k skupni zavezniški zmagi nad nemškim fašizmom.

Koroški partizani so se od vsega začetka organizacijsko vključili v borbo jugoslovanskih partizanov. S priznanjem Jugoslovanske armade kot ene izmed zavezniških armad je bil tudi boj koroških partizanov priznan kot del skupne zavezniške borbe. Ta organizacijska povezava z narodnoosvobodilno borbo jugoslovanskih narodov ni slučaja. Koroški Slovenci so se kot del slovenskega naroda vključili v njegov narodnoosvobodilni boj in s tem podrli krivične, vsiljene meje. S to naslonitvijo so bili zagotovljeni tudi vojaški uspehi in pravilna politična smer nardodoosvobodilnega gibanja na Koroškem.

Partizansko gibanje na Slovenskem Koroškem se ni moglo omejiti samo na vojaške akcije, ampak je postalo po svoji politični vsebini napredno, antifašistično gibanje. To se pravi, da se je ljudstvo zavedalo, da je potrebna nepopustljiva borba proti nacistom in njihovim pomagačem in da je to edini pogoj za osvoboditev in za vzpostavitev resnične demokracije. Tako je med koroškimi Slovenci na eni strani dozorelo prepričanje, da je narodna osvoboditev in združitev z ostalim slovenskim narodom dosegljiva samo z dosledno borbo, na drugi strani pa so bili ustvarjeni pogoji za borbeno sodelovanje vseh antifašističnih sil.

Skupni sovražnik slovenskega ljudstva kakor tudi demokratično čutečih Avstrijcev je bil takrat nemški fašizem. Zato je razumljivo, da je narodnoosvobodilno gibanje na Koroškem stremelo za tem, da vključi v skupno borbo tudi antifašistične Avstrijce.

Kakor v času oborožene borbe proti nacizmu tako imajo koroški Slovenci in pravi avstrijski demokrati tudi danes skupnega sovražnika: mednarodni imperializem, ki poizkuša po eni strani zaslužnjevati koroške Slo-

Koroški pevski zbor v Trbovljah

Združeni pevski zbor koroških Slovencev je 5. maja obiskal Trbovlje, kjer mu je prebivalstvo priredilo pri srčen sprejem. Množica več tisoč delavcev in ostalega prebivalstva je sprejela koroške pevce na kolodvoru in jih spremila v trg. Sprejemu je prisostvovala celotna delovna brigada »Tončki Čeč«, ki je prav takrat odhajala na mladinsko progo. Šolska mladina je obsula koroške goste s cvetjem. Velika dvorana Delavskega doma ni mogla sprejeti vseh, ki so želeli prisostvovati koncertu koroškega pevskega

zboru. Pred koncertom je pionirski pevski zbor odpel v pozdrav koroškim gostom pesmi: »Vstani mladina« in »Rudarsko«.

Koncert sam se je spremenil v navdušeno manifestacijo za priključitev Slovenske Koroške k FLRJ. Trboveljske množične organizacije so predale združenemu zboru koroških Slovencev darila in cvetje.

Poročila o ostalih koncertih naših koroških pevcev zaradi slabih poštних zvez še niso prispela ter jih bomo objavili v prihodnjih številkah.

Kako je s propagando za „nedeljivo Koroško“

Državni sekretar Ferdinand Graf je v nedeljski številki celovške „Volkszeitung“ napisal članek, kjer v uvodu govori o „nedeljeni Koroški in v nadaljevanju pravi med drugim: „Če bodo ob koncu tedna na sestankih na Koroškem govorili vodilni činitelji OeVP z Dunaja in iz drugih avstrijskih dežel, se bo to zgodilo zato, ker hočemo v polno zadeti raznašalce raznih prišepetovanj in izraziti koroškemu prebivalstvu in koroškim volivcem OeVP globoko povezanost ostalih avstrijskih dežel s Koroško.“

V sredo pa je glasilo OeVP prineslo obvestilo, da bodo konec tedna prišli na zborovanja v večino krajev na Koroškem številni ministri in vodilni politični predstavniki OeVP iz vse Avstrije. Govorili bodo o avstrijski mirovni pogodbi in o „nedeljivi Koroški“.

Koroški Slovenci vemo iz izkušenj, da pomeni tako imenovana povezanost avstrijskih in nemških dežel z „nedeljivo Koroško“ podporo velenemškim elementov vse Avstrije koroškim šovinistom in izvrševalcem germanizatoričnih teženj.

Avstrijska ljudska stranka hoče z uvozom OeVP-jevskih propagandistov iz vse Avstrije dvigniti vero v zmago velenem-

ke šovinistične parole o „nedeljivi Koroški“, ki jo je močno omajal izid moskovske konference. Razen tega je to izraz strahu avstrijske velenemške reakcije pred delom medzavezniške komisije na Dunaju, ki bo v kratkem pričela razpravljati o še nerešenih vprašanih avstrijske mirovne pogodbe. S tem ukrepom, ki predstavlja poseganje imperialističnih elementov vse Avstrije v koroške razmere, poskuša avstrijska reakcija reševati „nedeljivo“ Koroško z velenemškimi imperialističnimi silami in onemogočiti medzavezniški komisiji, da bi si ustvarila o razmerah na Koroškem objektivno sliko.

Siroko organizirana avstrijska kampanja, ki je predvidena tudi po vsej „šperconi“, dokazuje, da je bila prepoved govorjenja o mejnem vprašanju, ki so jo izdale britanske okupacijske oblasti, dejansko naperjena samo proti OF, da pa ne velja za tiste avstrijske stranke, ki razvijajo svojo propagando proti osvoboditvi koroških Slovencev. Zelo nas zanima, koliko avstrijskih ministrov in predstavnikov OeVP, ki bodo konec tedna kljub prepovedi okupacijskih oblasti govorili o „nedeljeni Koroški“, bodo britanska vojaška sodišča obsodila po § 200, točka 4.

Sovjetski komentar o Marshallovem govoru o moskovski konferenci

Po vrnitvi iz Moskve je imel zunanji minister Združenih držav Marshall 29. aprila v radiu govor, v katerem je amerškemu ljudstvu poročal o uspehih zasedanja sveta zunanjih ministrov v Moskvi.

V tem govoru je skušal vso odgovornost za potek moskovske konference prevaliti na delegacijo Sovjetske zveze. Stališče sovjetske delegacije je bilo v njegovem govo-

vence, jim kratiti pravico do samoodločbe, na drugi strani pa gospodarsko in politično podjarmiti avstrijski narod in ga izkoristiti za svoje reakcijske načrte.

Tradicija partizanske borbe na Koroškem jasno označuje smer, kako je treba voditi narodnoosvobodilno borbo koroških Slovencev in kako naj slovensko ljudstvo skupno z demokratičnimi silami v Avstriji bije boj proti zavržnim načrtom imperialistov.

Danes noben resničen protifašist in demokrat ne dvomi o pomembnosti partizanske borbe na Koroškem. Dogaja se sicer, da skušajo nekateri ljudje partizansko gibanje omalovaževati. Vendar tako omalovaževanje sa-

ru prikazano v lažni luči in prav tako je bil iznakažen smisel sovjetskih predlogov.

K temu govoru piše sovjetski list „Izvestija“:

Pri poročilu o razgovorih o avstrijski mirovni pogodbi se je Marshallov govor zlasti oddaljil od resnice. Marshall je podoben čarovniku, ki bi rad pred očmi občinstva spremenil črno v belo in belo v črno. Pod-

mo dokazuje, da ti ljudje nikdar niso bili iskreni protifašisti in da imajo s slovenskim narodom na Koroškem iste načrte kot jih je imel nacizem.

Na narodnoosvobodilno borbo koroških Slovencev je danes pozorna vsa svetovna demokratična javnost. Napredne države in napredne sile vsega sveta občudujejo junaško borbo koroških Slovencev za osvoboditev in za združitev z Jugoslavijo ter jim nudijo vso možno podporo. Prelita kri koroških partizanov prepričevalno utemeljuje zahteve koroških Slovencev po priključitvi in povezuje koroško narodnoosvobodilno gibanje z naprednimi in demokratičnimi gibanji vsega sveta.

tika sovjetski delegaciji predloge, ki jih ta nikdar ni stavila. Tako je na primer brez sramu trdil, da bi morala biti Sovjetski zvezi na račun reparacij predana tudi imovina, ki so jo Hitler in nacistični režim po marcu 1938. leta nasilno vzeli Avstrijcem ali državljanom Združenih narodov.

Marshall zelo dobro ve, da je sovjetska vlada že v februarju 1947. leta izrecno poudarila, da za nemško imovino ne morejo šteti imovine, ki je nasilno ali kot posledica „ariziranja“ postala nemška. Sovjetska delegacija pa je bila prej ko slej proti zahtevam, da avstrijski in tuji posestniki v Avstriji, ki so po anšlusu svoja imetja lepo prodali, dobe sedaj po zlomu Hitlerjeve Nemčije ta imetja nazaj. Tako bi, kakor je Marshall nekoč dejal, „nenea in istega konja dvakrat prodali“.

AVSTRIJSKI ZAKONI BODO PRIZNANI

Marshall je dalje izjavil, da sovjetska vlada ni soglašala s tem, da bi bilo imetje, ki ga bo dobila v Avstriji, podrejeno avstrijskim zakonom; to bi pokopalo avstrijsko neodvisnost.

Sovjetska zveza se nikdar ni protivila temu, da bi bilo imetje, ki je na avstrijskih tleh, tudi podrejeno avstrijskim zakonom. Nasprotno, sovjetska delegacija je in bo priznala to načelo z vsemi pravnimi posledicami, ki iz tega izhajajo.

Kar se pa tiče sovjetskega stališča v vprašanju surevenosti in neodvisnosti Avstrije, je treba spomniti samo na besede, ki jih je izrekel Molotov pred koncem konference: „Kar se tiče suverenosti in neodvisnosti Avstrije, je bila Rdeča armada prva, ki je doprinesla k vzpostavitvi suverene, neodvisne, demokratične Avstrije. To je priznala tudi avstrijska vlada in to je dejstvo, ki ga nihče ne more spremeniti!“

**BODOČA DRŽAVNA UREDITEV
NEMČIJE**

To vprašanje je Marshall predstavil tako, kakor da je Sovjetska zveza nastopila za čezmerno centralizacijo oblasti v Nemčiji in za vzpostavitev močne osrednje vlade, „iz katere se zelo lahko razvije nacističnemu sistemu podoben režim“.

V predlogih sovjetske delegacije je bilo govora o začasni nemški vladi, ki bi zagotovila politično in gospodarsko enotnost Nemčije in hkrati prevzela odgovornost za izpolnitev vseh obvez do zavezniških držav. Kot temelj za sestavo take vlade so bile predlagane naslednje smernice: politična ureditev Nemčije naj bo demokratična in organi oblasti naj bodo izvoljeni na demokratičnih volitvah.

Marshallu je predobro znano, da so sovjetski predlogi o bodoči ureditvi Nemčije jasno povedali, da mora biti odpravljena Hitlerjeva centralizacija državne uprave, ki je uničila deželne zbornice in samoupravne deželne uprave. Sovjetska delegacija je znova izjavila, da hoče v Nemčiji vsaj tak sistem, kakršen je bil včasih na temeljih weimarske ustave.

Če Marshall izjavlja, da bi centralna vlada, kakršno predlaga Sovjetska zveza, po mišljenju ZDA in Velike Britanije privedla do režima, ki bi bil podoben nacističnemu sistemu, potem gotovo misli, da je weimarska ustava dovedla Nemčijo do nacizma.

Če ameriška in britanska delegacija zahtevata razširitev polnomočij posameznih dežel in britanska delegacija celo „vso oblast deželam“, potem se tu izraža želja za razkosanjem Nemčije. Sovjetski predlogi so proti poskusom, da bi Nemčijo kot samostojno državo uničili, proti razkosanju Nemčije, kar vse tiči za temi predlogi.

ki so za razširjenje deželnih polnomočij in zmanjšanje moči centralne vlade.

Takšna oblast, ki bi bila zgrajena na temelju, za katerega se je ameriška delegacija borila v Moskvi in za katerega se Marshall bori tudi danes, ne bi mogla izpolniti naloge, da bi vzpostavila miroljubno in demokratično Nemčijo in jamčila za izpolnitev vseh obvez, ki jih ima nemški narod do zaveznikov.

GOSPODARSKA ENOTNOST, REPARACIJE, POGODBA ŠTIRIH SIL

Tudi v poročilu o gospodarski enotnosti Nemčije je Marshall smatral za potrebno, da se je izognil resnici.

Gradivo, ki ga je Sovjetska zveza predložila na zasedanju sveta zunanjih ministrov, dokazuje o številnih poskusih sovjetske delegacije, da bi v skladu s potsdamskimi sklepi dosegla gospodarsko in politično enotnost Nemčije.

Z druge strani pa Sovjetska zveza ni dobila nobene podpore v svojih predlogih, da bi vzpostavili nadzorstvo štirih sil nad gospodarskim središčem Nemčije — Porurjem.

Ze samo to, da je srce nemške industrije odtegnjeno skupnemu nadzorstvu, jasno kaže, s katere strani prihaja odpor, da bi se podvzeli skupni ukrepi v nemškem gospodarstvu in da bi dosegli gospodarsko enotnost Nemčije.

Trumanova politika „pomoči“ - znak za mednarodno reakcijo

V govoru, ki so ga prenašale vse ameriške radijske postaje, je bivši podpredsednik ZDA Henry Wallace svaril Amerikance pred politiko, ki povzroča vojno nevarnost in škoduje ameriškemu ugledu v inozemstvu. Može in žene, ki imajo različna politična prepričanja in s katerimi se je Wallace pogovarjal v Angliji, Franciji in drugih državah, nočejo nobenega spora med Sovjetsko zvezo in Ameriko.

Evropski narodi so mnenja, da nova vojna ni nujna, in so trdno odločeni, da takšno pustolovščino preprečijo.

Wallace je pokazal, da bo Trumanov program prinesel Evropi tanke in topove namesto premoga, jekla in strojev. Izjavil je: „Povsod sem moral braniti Združene države pred naraščajočim ogorčenjem.“

Trumanov program za „pomoč“ Grčiji in Turčiji je na novo vzbudil reakcionarje v Evropi, napotil vplivne konservativne časopise v Švedski, Norveški in Danski, da pišejo v napadalnem tonu, in opogumil De Gaulla, da je začel napadati današnji politični sistem v Franciji. Vse francoske stranke so se strnile in zavrnile De Gaulla. „Voditelji teh strank“ je dejal Wallace, „so mi vsi brez izjeme izjavili, da je bila Trumanova poslanica kongresu znak za nastop

ZAVIRATI HOČEJO RAZVOJ MIRNODOBNE INDUSTRIJE

Marsahl je ameriško javnost napačno informiral tudi o bistvenih razlikah v vprašanju nemških reparacij. Kakor znano, predvideva jaltski sporazum reparacije tudi iz tekoče proizvodnje. Sovjetske zahteve se opirajo na te sklepe.

Ameriški zastopnik je proti povračilu škode iz tekoče proizvodnje nemške mironodobne industrije. Ta odpor je v prid angloameriških monopolističnih skupin, ki ne bi rade dopustile, da bi se nemška mironodobna industrija razvila. Kajti jasno je, da bi tovrstne reparacije pospeševale razvoj nemške mironodobne industrije in da bi ta, ko bi se nekoč dovolj opomogla, lahko postala tekmeč ameriških in angleških trgovcev na svetovnem tržišču.

Marshall je prezrl ta bistveni del nemškega vprašanja. To pade posebno v oči, ko govori o pogodbi štirih sil o demilitarizaciji Nemčije. Kdor je spremljal razgovore o tej pogodbi, se je nedvomno prepričal, da je Sovjetska zveza pripisovala temu vprašanju veliko važnost. Ameriški osnutek ne nudi nobenih jamstev, ki so predvidena v sklepih jaltške in potsdamske konference. Ameriški osnutek temelji na tem, da je dovolj, če se Nemčija razoroži, ne da bi pri tem skrbeli za demokratizacijo in denacifikacijo Nemčije in za jamstvo proti morebitni bodoči nemški napadalnosti.

Sovjetska delegacija je opozorila na slabosti tega osnutka. Vztrajala je, da bi ga dopolnili s tem, da nad Porurjem, ki je te-

melj za nemško oboroževanje in industrijsko oporišče nemških militaristov, ustanovijo nadzorstvo štirih sil, da čimprej končajo z dekartelizacijo nemške industrije in napravijo konec z junkerji, ki so vedno tvorili elito nemških militaristov. Ameriški osnutek prezira vse te cilje, ki so bili sklenjeni že na konferenci v Berlinu.

V KORIST MONOPOLISTOV

Postavlja se vprašanje, zakaj je ameriški zunanji minister pokazal konferenco v Moskvi v lažnivi luči?

Obnašanje ameriških in angleških zastopnikov pri razpravljanju o nemškem vprašanju ni ravno vedno kazalo, da resnično stremijo za tem, da bi ustvarili jamstvo za trden mir in onemogočili nemško napadalnost.

To obnašanje je bilo često v prid ozkih koristi posameznih monopolističnih skupin, ki bi rade Nemčijo in vso Evropo priključile k svojim kapitalom.

Sovjetska delegacija je že nekajkrat pokazala, da je pripravljena na sodelovanje, na kompromise — vendar pod pogojem, da to ne bodo samo enostranski kompromisi in da se za tem ne skriva poskus drugih držav, ki bi Sovjetski zvezi hotele vsiliti svojo voljo. Na to naj ne pozabijo vsi ti, ki govorijo o važnosti sodelovanja in pomenu kompromisov. Tudi oni naj s svoje strani pokažejo pripravljenost za premostitev različnosti mnenj in za doseg skupnih odločitev na sprejemljivih temeljih. Marshallov govor kaže, da se ne more sprijazniti z dejstvi.

mandant, generalni poročnik Lebedenko, ki je na podlagi informacij ugotovil, da za ohranitev miru in reda popolnoma zadostuje dunajska policija. To ugotovitev so potrdili tudi delavci, ki so se po Honnerjevem govoru disciplinirano vrnili v svoje okraje in čakali na uspeh razgovorov z vlado.

6. maja je nad sto podjetij na Dunaju nadaljevalo stavko. Predvsem so bila to vsa čevljarska podjetja in vsa podjetja v Liesing-Atzgersdorfu. Isti dan so se zglasili predstavniki predsedstva Sindikalne zveze pri vladi in zahtevali, da se razdelijo nakazana živila v celoti, da se naknadno razdelijo tudi izostala, že prej nakazana živila, ter da se uvede najstrožje nadzorstvo nad proizvodnjo in razdeljevanjem živil in drugih potrebščin. Socialistični in OeVP-funkcionarji so odklonili zahtevo po odstranitvi nacističnega mezdnege zakona in po izenačenju plač z naraslimi cenami. Člani vlade-državni kancler Figl, vicekancler Schärff in ministri Sagmeister, Kraus, Helmer, Maisel in Altenburger ter državni tajnik Mantler so obljubili naknadno izdajo izostalih živil in krompirja še za tekoči teden. Glede svinjskega mesa je min. Sagmeister dejal, da mora s kmeti še govoriti o cenah. Dr. Figl je obljubil, da bo po svojih močeh ukrenil vse za izboljšanje položaja in da je v stvari že govoril z deželnimi glavarji.

Predsedstvo Sindikalne zveze je vladine obljube vzelo na znanje in na koncu svojega poročila poudarilo, da »bo tudi v bodoče delovalo v interesu avstrijskih delavcev in nameščencev«. S tem je bila stavka končana.

Ta stavka dunajskega delavstva je prva množična stavka v povojni dobi v Avstriji. Delavstvo je z njo pokazalo, da z obljubami nima več kaj početi, hkrati pa v njem bolj in bolj raste zavest, da lahko v svojih zahtevah uspe samo z enotno borbo proti reakcionarjem in kapitalistom v Avstriji, ki so kot povsod v Avstriji gospodarji tudi v avstrijski prehranjevalni politiki. Čeprav so vodilne osebnosti avstrijske vlade označile akcijo lačnih delavcev kot »akcijo neodgovornih elementov«, »polodraslih« in »številnih inozemcev« n. pr. Grkov in Albanec, se jim s tem ni posrečilo, da bi zmanjšali pomen te stavke, ki je globoko odjeknila med vsem delovnim ljudstvom Dunaja in Avstrije.

NEWYORŠKI DELAVCI MANIFESTIRAJO ZA MIR IN DEMOKRACIJO

Pod geslom borbe za mir in demokracijo se je 100.000 newyorških delavcev udeležilo prvomajskih manifestacij, ki jih je pri-

redila Komunistična partija. Delavci podje-tij, člani obeh sindikalnih organizacij, ameriške federacije dela in CIO-a, belci in črn-ci so nosili napise, na katerih obsojajo Trumanov program za „pomoč“ Grčiji in Turčiji ter zahtevajo sovjetsko-ameriško prijateljstvo. Udeleženci manifestacij so demonstrirali proti protidelavskim zakonskim osnutkom in reakciji, ki skuša omejiti demokratske svoboščine.

Med manifestanti je bilo mnogo vojnih veteranov v vojaških uniformah z odlikovanji in kolajnami. Manifestanti so dobili pozdravne brzojavke naprednih organizacij in sindikatov številnih dežel.

POLITIČNE VESTI

Češkoslovaško ljudsko sodišče je obsodilo na 15 let ječe češkega industričarja Jana Bato, ker je v času okupacije aktivno sodeloval z Nemci.

O priliki druge obletnice usmrtiltve Mussolinija so italijanski fašisti od podpori cerkvenih oblasti priredili v številnih italijanskih cerkvah „maše zadušnice“. V Turinu, Neaplju in Rimu so v zadnjih dneh razširili veliko količino fašističnih letakov. Prefektura v Neaplju je dovolila plakatiranje fašističnih letakov, ki hujskajo proti bivšim partizanom.

Angleški konservativni poslanec major Quintin Hogg je ugotovil, da med britanskim sindikalnim gibanjem zelo narašča vpliv Komunistične partije.

Bivši podpredsednik ZDA Henry Wallace se je vrnil iz Evrope v Ameriko.

Pri volitvah v japonski parlament so dobili socialdemokrati 136 mest, liberalci (stranka ministrskega predsednika Jošida) 128, demokrati, ki so povpirali vlado, 113 mest. Kljub silni protikomunistični gonji in nedemokratskemu volivnemu sistemu so dobili komunisti 5 poslancev.

K volitvam na Siciliji piše list „Unità“, da so „protidemokratske, protirepublikanske in ljudstvu sovražne sile doživele poraz ravno tam, kjer so se čutile najmočnejše“. Ljudski blok je zmagal kljub prevari, obrekovanju, nasilju in korupciji.

Francoski komunistični poslanci so v narodni skupščini podprli zahteve francoskih delavcev po povišanju mezde in izrazili nezaučnico vladi. Predsednik vlade je zaradi tega komunistične ministre razrešil njihovih dolžnosti in jih nadomestil s predstavniki drugih strank. Na skupščini poslancev francoske socialistične stranke so po ostrih debatah z majhno večino sklenili, da bodo socialisti ostali v vladi kljub odhodu komunistov.

Reprezentančna zbornica ZDA je razpravljala o zakonskem osnutku za pomoč Grčiji in Turčiji. Po viharjih razpravljanjih je prišlo do odkritega razdora v vrstah republikanske večinske stranke. Zbornica je s 168 proti 22 glasovom zakonski osnutek odstavila z dnevnega reda.

Ameriški senator Thomas je zahteval od vojnega ministra, da postavi pred vojno sodišče vse aktivne častnike in vojake, ki so sodelovali na prvomajski proslavi v New Yorku.

Republikanski kandidat za bodočega predsednika ZDA Harold Stassen je na tiskovni konferenci v Washingtonu obsodil Trumanovo politiko kot negativno.

Zaradi poplave ameriških izdelkov na brazilskem tržišču je več strok brazilske industrije pred uničenjem. V državi San Paolo je 40 tovarn čevljev že bankrotiralo, 70 pa ustavilo obratovanje.

Drobne novice

V Ljubljani so te dni predvajali sovjetski umetniški film „V gorah Jugoslavije“, ki kaže junaško osvobodilno borbo jugoslovanskih narodov. Pri filmu sodelujejo tudi člani Slovenskega narodnega gledališča B. Stupica, Stane Česnik in Vl. Skrbinšek.

Promet na mladinski progi Brčko—Bano-vič, ki jo je lani zgradila jugoslovanska mladina, se naglo dviga. Po progi prevajajo vedno večje količine premoga, soli iz Kreke, sode iz Lukovca, lesa in ostalih proizvodov. Na dan vozi po progi okoli 60 vlakov.

Največja konopljarina v Srednji Evropi. V Vukovaru razširjajo konopljarino, ki je največje podjetje te vrste v Srednji Evropi. Lani je odkupilo vso konopljo okrajev Vukovar, Vinkovci, Osiek, Djakovo in Beli Manistir. Z razširitvijo bo tovarna pridobila veliko predilnico in vrvarno.

Gladovne demonstracije in stavke na Dunaju

Neznosne življenjske razmere, naraščajoča draginja, črna borza in neredno dodeljevanje živil — vse to je že med dunajskim delavstvom dolgo časa vzbujalo upravičeno nezadovoljstvo. Delavstvo se je naveličalo vladne politike lakote ter je v mnogih podjetjih spontano začelo s stavko. Stavkarjem so se pridružile ogromne množice delovnega ljudstva. 5. maja je več tisoč delavcev demonstriralo po dunajskih ulicah. Na transparente so zapisali svoje zahteve: Da se takoj dodeli izostalo meso in krompir, da se nakazana živila tudi res razdelijo, da se izenačijo plače z naraslimi cenami in odstrani nacistični mezdni davek. Z gesli »Gladujemo!«, »Zahtevamo obljubljeno meso in krompir!« so koračali pred kanclerjevo palačo na Ballhausplatz in poslali delegacijo k vladi. Ker z danimi obljubami niso bili zadovoljni, so demonstrativno odšli pred palačo sindikatov, kjer so vzklikali »Nočemo nobenih obljub več!« Delavstvo je izrazilo tudi svojo zahtevo, da se proglasi splošna stavka.

Po dolgem posvetovanju sta nato zbranim delavcem z balkona palače Sindikalne zveze govorila predsednik Böhm in narodni poslanec Honner. Izjavila sta, da se bo naslednji dan ob 8. uri zbralo predsedstvo Sindikalne zveze k posvetovanju in nato predložilo zahteve delavstva vladi. Ob 14. uri pa bodo potem poročali o uspehih na konferencah zaupnikov vseh 16 sindikatov. Narodni poslanec Honner je ob tej priložnosti med drugim dejal: »Mislim, da mora vlada iz tega izvajati posledice in da ji mora postati jasno, da je čas obljub minil in da se morajo obljube spremeniti v dejanja.«

Dasi je vladalo med delavstvom veliko razburjenje in nezadovoljstvo, so delavci vendarle ohranili popolno disciplino in policiji ni bilo treba nikjer posegati v demonstracije. Kljub temu pa je notranji minister dr. Helmer z zunanjim ministrom dr. Gruberjem vplival na dunajskega policijskega prezidenta, da je poklical na pomoč zavezniško policijo. To namero pa je preprečil sovjetski mestni ko-

Petletka odpira jugoslovanskim narodom veliko in svetlo bodočnost

Predsednik načrtne komisije FLRJ Andrija Hebrang je imel 23. aprila govor na skupni seji odborov za gospodarski načrt in finance obeh zbornic Ljudske skupščine FLRJ, v katerem je poudaril velike naloge nove petletke. Dejal je:

»Kaj je omogočilo, da smo izdelali tako velik in obsežen plan? 1. Prehod oblasti v roke ljudstva ter hitri in veliki uspehi pri graditvi nove ljudske države. 2. Ustvaritev vodilnega socialističnega sektorja narodnega gospodarstva. To je omogočilo, da so prenehali veljati zakoni kapitalističnega gospodarstva, ki v družbi slepo delujejo, in da smo prešli k zavestnemu planskemu vodstvu narodnega gospodarstva. 3. Odstranitev zajedalskih eksistenc v vodilnih panogah našega gospodarstva je velikega pomena. Brez tega ne bi mogli niti pomisliti na uspehe pri obnovi in reorganizaciji kakor tudi ne na požrtvovalnost delavskega razreda in delovnega ljudstva naše dežele sploh.

Ta tri dejstva so ustvarila ne samo pogoje za hiter tempo obnove, kakršnega v kapitalističnih državah ne pozna, ampak tudi vse potrebne pogoje za izdelavo našega prvega petletnega plana.

Te naloge bi lahko na kratko formulirali takole: Petletni plan predstavlja urejen program nalog in ukrepov, ki naj spremenijo našo deželo iz gospodarsko, tehnično in kulturno zaostale dežele v napredno, industrijsko razvito, kulturno in močno državo. Kakor boste videli, je petletni plan zelo globoko in vsestransko posegel v vse probleme in v vse panoge našega življenja. Plan daje jasno linijo in jasne perspektive razvoja naše industrije, našega kmetijstva, prometa in znanstvenih ustanov — skratka daje nam linijo in tempo našega družbenega razvoja za naslednjih pet let.

Pri izdelavi petletnega plana smo morali v prvi vrsti upoštevati obstoječe stanje v naši deželi. Stara Jugoslavija nam je pustila precej težko dediščino v gospodarski, tehnični in kulturni zaostalosti. Znano je, da je pred vojno spadala Jugoslavija glede industrije med najbolj zaostale dežele Evrope, v številnih in odločilnih panogah je bila na zadnjem mestu. Naša industrija je bila niti daleč sposobna, da bi krila potrebe naše države v proizvodnih sredstvih in potrošnih dobrinah. V veliki meri je izvažala surovine in živila, uvažala pa in-

dustrijske izdelke. Industrijski proizvodi so zavzemali leta 1940 v vsem našem uvozu 85 odstotkov celotne vrednosti. Tako stanje pa ni bilo samo v naši industriji, kajti tudi naše kmetijstvo je zavzemalo po načinu obdelovanja zemlje, po hektarskem donosu in načinu življenja našega kmeta zadnje mesto v Evropi.

Plan je upošteval tudi to, da vse ljudske republike Jugoslavije gospodarsko in kulturno niso enako razvite, da obstajajo med njimi znatne razlike, ki jih je treba odstraniti. Izhajajoč iz teh dejstev, obravnavajo plan problem in tempo razvoja vsega našega gospodarstva. Za razvoj našega gospodarstva so predvidene investicije

in pravilno nagrajevanje. Država bo prekrbela delovne obrtnike z orodjem in stroji v vrednosti 750 milijonov dinarjev.

Za razvoj in napredek našega prometa bo do leta 1951 investiranih 72 milijard dinarjev. S tem zneskom se bo izvedla obnova, modernizacija in nadaljnja izgraditev našega prometa, povečal se bo vozni park, obenem pa bo doseženo znižanje stroškov eksploatacije.

Pravilna politika zvezne vlade o nacionalnem vprašanju nas je zadalžila, da smo uvrstili v plan tudi program odstranjevanja posledic neenakomernega razvoja zaostalih republik. Zaradi tega je predviden višji tempo razvoja zaostalih republik —

Koroški pevci v Ljubljani

v znesku 278,3 milijarde dinarjev. Za izgraditev industrije bo v petih letih investiranih več ko 120 milijard dinarjev. S to vsoto bomo zgradili in razvili našo industrijo in dvignili njeno proizvodnjo. Zgradili bomo hrbenico našega gospodarstva, težko industrijo, zlasti pa črno metalurgijo in strojno industrijo. Zgradili bomo in nadalje razvili prehranbeno in lahko industrijo in tako dosegli do leta 1951 petkrat večjo vrednost industrijske proizvodnje, kakor je bila leta 1939.

Druga glavna naloga, ki jo postavlja petletni plan, je elektrifikacija naše dežele. V elektrifikacijo bomo investirali v petih letih 30 milijard dinarjev. Zgradili bomo električne centrale in dvignili proizvodnjo električne energije v taki meri, da bomo lahko krili potrebe industrije, prometa in prebivalstva. Leta 1951 bo proizvodnja električnega toka štirikrat tolikšna, kakor je bila leta 1939.

Petletni plan tudi ni mogel zapostaviti problema razvoja našega kmetijstva, ampak postavlja obdelan program ukrepov in nalog za likvidacijo zaostalosti našega kmetijstva. Država bo v petih letih investirala za razvoj kmetijske proizvodnje znesek 19,4 milijarde dinarjev. To so neposredne investicije v kmetijstvu. Razen teh so predvidene tudi precejšnje posredne investicije. Vrednost kmetijske proizvodnje bomo v letu 1951 dvignili na 151 odstotkov v primeri z letom 1939. Plan določa obsežna znanstvena in raziskovalna dela v poljedelstvu in živinoreji, kakor tudi izsušitev in namakanje 800.000 ha zemljišča ter obvezuje državo, da nudi kmetu vsestransko materialno in organizacijsko pomoč, tako da bi ga usposobila za uporabljanje naprednih metod pri obdelovanju zemlje. Plan predvideva boljše preskrbo delovnega kmeta z industrijskimi izdelki, njegovo zaščito pred vsemi izkoriščevalskimi težnjami in dvig materialnega ter kulturnega blagostanja delovnega kmeta.

Petletni plan rešuje tudi vprašanje našega delovnega obrtništva. Naše obrtništvo je treba vključiti v petletni plan proizvodnje in izgraditve ter dvigniti vrednost obrtniške proizvodnje in obrtniških uslug za 1,5 krat v primeri z letom 1939. Plan nam nalaga dolžnost, da preskrbimo obrtnike s potrebnimi surovinami in orodjem, kakor tudi, da jim zagotovimo delo

Bosne in Hercegovine, Makedonije in Črne gore, kakor pri ostalih naprednejših republikah. Tempo naraščanja investicij za te tri zaostale republike in tempo naraščanja vrednosti industrijske proizvodnje naj bi po planu prekoračil splošni državni tempo investicij in tempo razvoja industrijske proizvodnje.

Kakor vidite, bomo veliko investirali za razvoj našega gospodarstva. Glavni vir naše akumulacije in dviga življenjskega standarda ljudstva je povišanje proizvodljivosti dela. Plan povečanja proizvodljivosti dela predvideva, da se bo ta proizvodljivost do leta 1951 povečala v primeri z letom 1946 v industriji za 66 odstotkov, v rudarstvu pa za 90 odstotkov, medtem ko se bo povečal zemljiški odnos na en hektar v primeri z letom 1939 za 8 do 30 odstotkov. Na podlagi tega je bil izdelan plan dviga življenjske ravni delavskega razreda, delovnih kmetov in ostalega delovnega ljudstva. Plan predvideva, da se bodo do leta 1951 povečale realne meze

in da se bo dvignil dohodek delovnega kmeta. Država bo vložila v petih letih za dvig materialne in kulturne stopnje ljudstva 55,7 milijarde dinarjev. To bo porabljeno za izgraditev stanovanj, šol, bolnišnic, sanatorijev in kulturnih ustanov, da bi postalo naše življenje lepše in boljše.

Končno ne bo odveč, če se dotaknemo vprašanja, kako bosta razvoj proizvodnih sil in povečanje proizvodnje vplivala na materialni in kulturni položaj delovnih množic. Na to vprašanje moramo odgovoriti zaradi tega, ker je splošno znana stvar, da se v kapitalističnih državah izvaja razvoj proizvodnih sil in povečanje narodnega dohodka na račun bede delovnega ljudstva. V teh deželah nima razvoj proizvodnih sil in povečanje narodnega dohodka zaradi zakonov kapitalističnega gospodarstva za posledico tudi dvig materialnega in kulturnega življenja delovnih množic. Nasprotno, v kapitalizmu naraščajo beda, revščina in propadanje delovnih množic v istem razmerju, kot se grmadi bogastvo tankega sloja zjedalcev. Tam upada delež delovnega ljudstva pri povečanju nacionalnega dohodka. Nasprotno pa se bodo razvijale stvari pri nas, v naši državi. Drugače se bodo razvijale prvič zaradi tega, ker so v naši deželi na oblasti druge družbene sile kakor v kapitalističnih deželah, in drugič zaradi tega, ker vladajo v naši deželi drugačni zakoni kakor v kapitalističnem svetu. Drugačno je tudi razdeljevanje narodnega dohodka. Povečanje nacionalnega bogastva bo spremljal dvig materialne in kulturne ravni delovnega ljudstva.

Naš petletni plan odpira velike in svetle perspektive pred našimi narodi. Razvil bo aktivnost in delovni polet množic ter nam omogočil velike zmage. Petletni plan bo položil varne in trdne temelje za izgraditev naše srečnejše, lepše in boljše bodočnosti. Kapitalistični svet stoji pred drugačnimi perspektivami. Na njegova vrata že trka gospodarska kriza. Delovnim množicam kapitalističnih dežel grozijo množična brezposelnost, lakota, beda in propadanje. Jasno je, da ne bo lahko uresničiti tako velike in tako vsestranske naloge, kakor je naš prvi petletni plan. Imeli bomo velike tržave, toda uspešno jih bomo premagali; ne glede na vse težave, zapreke in žrtve smo prepričani, da lahko uresničimo in da moramo uresničiti predlagani petletni plan. Kaj nam daje poročstvo, da bomo uresničili tako veliko nalogo in tako obsežen plan? To je prvič naravno bogastvo naše dežele z vsemi rezervami in možnostmi, drugič sta to volja in zavest delovnih množic naše dežele, da z delom in borbo za izpolnitev petletnega plana ustvarjajo svojo srečnejšo bodočnost; tretjič pa nam je za to porok vodstvo naše nove ljudske države s tov. Titom na čelu.

Petletka in jugoslovanske radijske postaje

Petletni načrt razvoja narodnega gospodarstva FLRJ v letih 1947—1951 predvideva tudi velik napredek radijske oddajne službe. Dočim so bile leta 1939 v Jugoslaviji samo 4 radijske postaje, katerih skupna moč je znašala 23,8 kw, bo leta 1951 v Jugoslaviji 20 radijskih oddajnih postaj, ki bo njihova skupna moč znašala 850 kw. Temu primerno se bo dvignilo tudi število radijskih naročnikov. Leta 1939 jih je bilo 135.000, leta 1951 pa jih bo 570.000.

Močne radijske postaje bodo zgrajene v Beogradu in v vseh ljudskih republikah in bodo imele potrebno število relejnih postaj, tako da ne bo kraja v Jugoslaviji, kjer se ne bi mogla slišati jugoslovanske postaje. Seveda se bodo jugoslovanske radijske postaje slišale tudi daleč preko meja Jugoslavije. Zgrajeni bosta dve veliki postaji: ena srednjevalovna z zmogljivostjo 150 kw in ena kratkovalovna radijska postaja z zmogljivostjo 210 kw. V vseh ljudskih republikah bodo zgrajene radijske oddajne postaje, ki bodo imele najmanj zmogljivost 20 kw. V Vojvodini, Dalmaciji in na Kosmetu bodo zgradili radijske oddajne postaje, ki bodo imele najmanj zmogljivost 10 kw. Do konca leta 1951 bodo vse jugoslovanske radijske postaje dosegle zmogljivost 850 kw, kar pomeni več kot 35-kratno povečanje v primeri z letom 1939.

Organizirane bodo tudi zvočne postaje z zvezami za zvočnike za potrebe podjetij, šol, trgov in ustanov. Zgrajen bo centralni radijski laboratorij in sprejemni center.

OB 71 LETNICI ROJSTVA IVANA CANKARJA

Moje delo je knjiga ljubezni — odpril jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo — Bog je delil, Bog razsodi. Dal sem ti svoje srce in razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?

Ivan Cankar, največji slovenski pisatelj, ob Prešernu najpomembnejša osebnost slovenske kulture, se je rodil 10. maja 1876 na Vrhniki. Njegovo življenje in ustvarjanje je bilo večna služba resnici, nuklonljivo oznanjevanje tega, kar je kot človek in umetnik »videl z očmi, srcem in razumom«. Vsaka njegova knjiga, vsak njegov stavek je odraz tega, kar je spoznal in doživel. Vse, kar je napisal, je oškropljeno z njegovo srčno krvjo. Ker ni bil dvoličen, se ni zavzemal za načela, ki so mu bila tuja. Nikoli ni zatajil samega sebe, tudi v najbolj brezupnih dneh, ko ga je zla usoda pritirala prav na rob obupa. Njegova zapoved je bila boj, njegov zakon upor krivici in laži. Ne samo v leposlovnih oblikah, tudi v načelnih člankih se je lotil reševanja perečih kulturno-političnih in socialnih vprašanj. Sploh ni bilo v Sloveniji pisatelja, ki bi bolj živo občutil idejne utripe svoje dobe in si jih upal bolj odkritosrečno izraziti kakor on. Svetovno slavo je doživel s »Hlapcem Jernejem«, s to mojstrsko simbolično upodobitvijo idej delavskega razreda, borečega se za svoje osnovne življenjske pravice. Cankarjeva umetnost je velika samoizpoved, a hkrati neposreden izraz hrepenja po novem človeku. To se kaže prav tako v komediji in satiri, ko bica filistrstvo in etično izprijenost slovenskega malomeščanstva kakor v novelah in črticah, ko opisuje z močnimi čustvenimi poudarki svoje osebne bolečine in bolečine svojih junakov ali pa trpljenje svoje matere-mučenice. Umrle je 11. decembra 1918 v Ljubljani.

Kdor z nami trpel je, bo z nami žel
in skup k počitku bomo se usedli,
naš lasten kruh pri skupni mizi jedli!—
A kdor sejal ni, je zaman mu gnev!

(Peter Levec)

Po naši zemlji

Vtisi z naše poti po novi Jugoslaviji

Pismo koroškega pevca

»Po pevskega nastopu v Titovem domu na Jesenicah, se je naša pevska družina v modernem avtobusu odpeljala na Bled.

Bilo je že pozno ponoči. Naši pevci so nestrpno čakali, kdaj se bo ustavil avto v tem prelepem kraju. S pesmijo smo si krajšali čas, kajti bili smo zelo dobre volje, ker so nas jeseniški kovinarji tako sijajno postregli.

Avtobus se je ustavil pred lepo, ogromno stavbo — Parkhotelom na Bledu. V veži hotela so nas pozdravili zastopniki občinskega odbora OF in predstavniki sindikatov v imenu vsega blejskega prebivalstva. Pozdravili so nas pristrčno brez vsake ponarejene vljudnosti tako kot more pozdraviti le brat brata.

Bil sem že večkrat na Bledu in takoj sem opazil nekaj, česar v stari Jugoslaviji ni bilo. Prej so bili razkošni hoteli dostopni le za bogato gospodo, sedaj pa so na razpolago vsem slojem naroda. Videl sem delavce, ki so uživali svoj dopust, udobno pri čaši dobrega vina in se med seboj pomenkovali. Bile so tam žene, bolnice z Golnika, ki so bile na Bledu, da po zdravljenju v zdravilišču dobijo novih sil ob skrbni negi v letoviškem hotelu. Tu se v vsakdanjem življenju kaže ogromen napredek ljudske države, ki po nizki ceni nudi tudi delovnemu ljudstvu vse, kar mu je potrebno za oddih in okrepitev ustvarjalnih sil, medtem ko so si v stari Jugoslaviji mogli privoščiti kaj takega samo bogataši.

Po sladko prespani noči se nam je zjutraj odprl skozi okno prekrasen

pogled. Pred nami se je pozibavalo v soncu Blejsko jezero, obrobjeno z zelenjem, ki je v daljavi prehajalo v modrikaste vrhove gora. Zdelo se nam je, da naša srca močneje utripajo ob pogledu na lepote svobodne slovenske zemlje. Ko pa smo pomislili na našo teptano Koroško, nam je postalo tesno pri srcu. Tu so ti prihajali naproti z odprtimi rokami kmet, delavec, izobraženec, vsi kot bratje. Vsak je imel za nas toplo prijateljsko besedo. Doma pa nas zapirajo zato, ker si ne damo iztrgati iz srca ljubezni do mehke materine besede in do prelepe slovenske zemlje.

Zdelo se nam je, da smo prišli popolnoma v drugačen, nov svet. Tu vlada živahnost, vse dela z navdušenjem, ruševine so že davno odstranjene, ljudje so ponosni nad uspehi, ki so jih dosegli zadnji dve leti pri obnovi.

Videli smo polne izložbe jestvin in raznih izdelkov, ki se jih pri nas spominjamo le še izpred vojne. Zares, ogromna je razlika med napredno Jugoslavijo in nazadnjaško Avstrijo — kakor med dnevom in nočjo.

Ogledali smo si prelepo blejsko cerkev, stopili na grad, kjer smo videli zanimivosti preteklih časov. Škoda, da je prišla nevihta, ker smo imeli namen, da bi se odpeljali tudi k cerkvi na otoku.

Po kosilu smo se odpeljali v Radovljico k našim koroškim fantom in dekletom, ki smo jim zapeli nekaj prelepih naših pesmi, nato pa smo nadaljevali pot v Kranj. Tudi tu smo bili sprejeti nadvse pristrčno. V dvorani sindikatov smo imeli svoj pevski nastop in poslušalci so z navdušenim odobravanjem spremljali našo pesem.

Na koncu so nas bogato obdarili, dekleta pa so vsakemu pevcu pripela na prsi slovenski nagelj v znak ljubezni do koroških bratov.

Naslednji dan smo se z avtomobili Putnika odpeljali nazaj v Vrbo, rojstno vas velikega prvoboritelja za pravice slovenskega naroda, največjega slovenskega pesnika dr. Franceta Prešerna, ki je že pred 100 leti zapel: »Tja bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosti vol'jo vero in postave...« Obiskali smo njegovo rojstno hišo in videli, da se je ta največji sin slovenskega naroda rodil v preprosti kmečki hiši.

Nato smo se odpeljali skozi Begunje k grobovom naših bratov v Dragi, ki so v begunjski jetnišnici postali žrtev nacističnih zverin.

Draga je samotni kraj v gozdu, ob vznožju hribov, kakšnih tri četrt ure hoda iz Begunj. Nekdaj je bila tam gramozna jama. Tu je vsak košček zemlje prepojen s krvjo slovenskih junakov, ki so jih nemški barbari streljali kot talce, ujete partizane ali kot trpine iz begunjskih ječ. Ogromna, sedaj zasuta jama je polna trupel slovenskih sinov, ki so dali svoje življenje za svobodo. Počastili smo ta sveti kraj z enominutnim molkom. Slovenski narod bo v Dragi vedno gledal znamenje svoje nepremagljive volje do življenja, silne borbenosti in junaštva. Kakor niso klonili junaki, ki počivajo pod to rušo, tako bomo tudi mi vztrajali neomajni v svoji borbi za pravice slovenskega ljudstva na Koroškem.

S tem sklepom smo se poslovili od Drage. Štefej Breznik.

spletejo toliko vencev, da bodo lahko zakrili vso ogromno črno steno naše cerkve, za katere obnove že dvajset let pobirajo po fari. Sicer je prav lepo, da si g. prošt vsaj za birmo želi svojo cerkev v lepših barvah. Mi bi pa želeli, da ne bi bila obnovljena samo za škofov obisk, ampak vsak čas. Zato smo tudi že veliko darovali. Meni da pa ima doblavaška cerkvena blagajna široko luknjo in bi želeli, da bi jo pri vizitaciji tudi škof opazil. Prav tako smo radovedni, koliko se je naš škof naučil slovenščine, ko kaže toliko zanimanja, kadar gre za politično dogajanje v slovenskem delu dežele.

NAGRADA ZA ODDAJO ŽITA

Iz velikovške okolice nam pišejo: Neki kmet je na poziv, da se pomaga gladojočemu prebivalstvu v mestih, dal za tako imenovani »Notopfer« 50 kg rži. V zadruzi, kjer je rž prodal, je hotel za izkupiček kupiti nekaj praznih vreč. Bil pa je nadvse presenečen, ko je moral za pet malih vreč ne najboljše kakovosti dodati še 9 šilingov poleg zgoraj omenjenih 50 kg rži. Najbrž se tako izražajo prednosti, ki jih uživa naš kmet ob tako imenovanem »svobodnem kupčevanju«.

NACISTI IMAJO PREDNOST PRED DOMAČINI

Na Otoku ob Vrbskem jezeru imamo nov primer, kakšna je v resnici enakopravnost slovenskega ljudstva na Koroškem. Tam iščejo novega občinskega tajnika. Za to mesto se je javilo več interesentov. Zastopniki SPOe so predlagali Slovenca, doma iz Pliberka in zmožnega obeh jezikov. Večinska OeVP pa je ta predlog odklonila in predlagala Nemca Toffa, ki je bil doslej občinski tajnik v Gospe sveti.

Toff je bil od leta 1941 član SA v položaju Oberscharführerja in od leta 1942 član NSDAP. Ne razume niti besedice slovenski. Kljub protestu slovenskega zastopnika, ki so ga podpirali tudi socialistični odborniki, je OeVP odklonila Slovenca in se odločila za nacista Toffa.

V Londonu in Moskvi so avstrijski predstavniki zagotavljali, da je v uradih slovenski jezik enakopraven nemškemu in tudi novi deželni glavar Wedenig je v svojem govoru zagotavljal Slovincem enake pravice. Toda primer z Otoka govori povsem jasno o resničnem položaju na Koroškem: Za mesto občinskega tajnika na slovenskem ozemlju so primerni samo ljudje, ki so v preteklosti dokazali svojo velikomnoško, šovinistično usmerjenost. Pri šolskem vprašanju se izgovarjajo, češ da nimajo dovolj sposobnih slovenskih učiteljev. Tudi kjer bi bil sposoben človek na razpolago, ga pa odklanjajo, ker se za to mesto priteguje nacist.

»NAŠA POT« V GLINJAH

Nad 250 ljudi se je zbralo 4. maja pri Cingelcu na Trati, da prisostvujejo igri »Naša pot«, ki so jo uprizorili gostje iz Sveč. Pred igro je spregovoril avtor »Naše poti« tov. Blaž Singer in se spomnil trpljenja komaj pretekle dobe ter pokazal na pot, po kateri Slovenci nadaljujejo svojo borbo do zmage.

Občinstvo je z živim zanimanjem sledilo posameznim prizorom in nagradilo igralce z živahnim odobravanjem. Kakor povsod, se je tudi v Glinjah videlo, da je »Naša pot« resnično verná slika trpljenja našega ljudstva v času nacizma in da je v naših ljudeh globoko ukoreninjena zavest, da se je treba odločno boriti proti novemu zasužnjevanju, proti temnim silam reakcije in proti novemu fašizmu. Le tako si bomo zagotovili pridobitve osvobodilne borbe in ostali zvesti oporoki padlih tovarišev, ki so dali svoje življenje za lepšo in srečnejšo bodočnost našega naroda.

VRBA

Nadučitelj Kristofl v Vrbi je pretekli teden med poukom izjavil, da je bila Koroška najprej nemška in da so se Slovenci šele pozneje priselili v deželo. Na tej šoli se slovenščina sploh ne poučuje. Na meščanski šoli v Vrbi pa poučujejo slovenščino kot tuj jezik.

Bistriškim žrtvam v spomin

Dne 6. maja so minila tri leta, odkar so bili izdani in ustreljeni Aleš Einspieler, Flori Križnar in Foltan Schwarz.

Pred tremi leti je bila antifašistična organizacija na Bistrici in v okolici že močna in se je širila iz dneva v dan. Žal pa so se v naše vrste vrinili izdajalci, med njimi avstrijska partizanka z imenom Mimi, v resnici Eva Wieser, rojena Posch. Ta je izdala našo organizacijo gestapovcu Rathu. Z njim je prišla 6. maja k Alešu pod pretezo, da bi se pogovorili o nadaljnji borbi proti nacizmu. V ta namen sta oba predlagala, da gredo skupaj na Mače h Križnarjevi družini. Ko sta tam dobila vpogled v delovanje naše antifašistične organizacije, je domov grede tik nad Bistrico gestapovec Rath zahrbtno ustrelil Aleša, ki je na mestu obležal mrtev.

Ne daleč oddal je Flori Križnar nakladal seno in bil tako priča umora. Gestapovec ga je pozval zato k sebi in iz daljave kakih 20 metrov oddal nanj več strellov, da se je Flori težko ranjen zgrudil na tla.

Rath in Mimi sta po tem zločinskem poslu odšla na bistriško žandarmerijo, od koder sta se s svojim avtomobilom odpeljala v Sveče. Tu je Rath poiskal še Foltana Schwarza in tudi nanj sprožil več strellov, da je obležal težko ranjen. Foltan in Florija, ki ga je neznan civilist težko ranjenega ranil še z nadaljnjima dvema streloma, so prepeljali v bolnišnico v Celovcu, kjer sta oba kmalu nato umrla.

Aleša pa so prepeljali v mrtvašnico v Svečah in ga nato na povelje takratnega župana, upokojenega šolskega upravitelja Antona Marinitscha kot živinčce brez krste in brez spremstva zagrebli izven pokopališča.

Tedaj se je začela trnova pot mnogih sorodnikov in pripadnikov padlih žrtev. Sledile so aretacije in izselitve, ovadbe in zapori. Niso pa mogli uničiti uporniškega duha antifašističnega slovenskega prebivalstva v Rožu. Vsak dan je bil Alešov grob poln svežega cvetja in skoraj neprenehoma

so na njem gorele sveče, ki so jih ponoči zažigala zavedna srca. Osvobodilna borba je postala le še odločnejša, vedno več domačinov je šlo v partizane, da bi se borili za svobodo in lepšo bodočnost in da bi maščevali zločine, ki jih je nacizem zagrešil nad našim ljudstvom.

Nacizem je doživel zlom, ni pa še dosežen cilj, za katerega so se borili padli tovariši. Ob tretji obletnici njihove junaške smrti jim ponovno prisegamo, da bomo nadaljevali borbo za osvoboditev vse dotlej, dokler ne bo Slovenska Koroška priključena k Federativni ljudski republiki Jugoslaviji.

Tovariši Aleš, Flori in Foltan danes počivajo na pokopališču in so prejeli čast, ki jim gre. Toda do danes še nista sojena niti morilec, niti izdajalka, pač pa zapirajo in sodijo na Koroškem naše partizane, ki so se tako junaško borili na strani zaveznikov proti zločinskemu nacizmu.

TAKO SI ZAMIŠLJAJO ENAKOPRAVNOST KOROŠKIH SLOVENCEV

Junija 1946 je bil na predlog tov. Grila postavljen kot poslovodja Koroške zavarovalnice proti ognju (Kärntner Brandschaden Versicherungsanstalt) za občini Bela in Zelezna Kapla tov. France Rutar iz Zelezne Kaple. Takoj nato je šla na ravnanstvo zavarovalnice ovadba, da je novi poslovodja Rutar Slovenec in da ga je zaradi tega treba odstaviti. Vendar ta ovadba za odpoved ni zadoščala, ker Rutarju zaenkrat niso mogli ničesar očitati.

Ko pa je bil tov. Rutar konec oktobra 1946 po krivici nekaj dni zaprt kot zaveden Slovenec, ga je hotela zavarovalnica takoj odstaviti. Vendar tudi to zaradi sodnijskih formalnosti ni bilo mogoče. Po novem letu pa zavarovalnica Rutarjevih vlog enostavno ni več reševala, da bi ga na ta način prisilila, da se prostovoljno odpove službi.

Ker pa tov. Rutar tega ni hotel, se je 15. aprila pripeljal k njemu ravnatelj Colarus in ga osebno hotel pregovoriti, naj prostovoljno odstopi. Ko vse prigovarjanje ni zagleglo, mu je ravnatelj zagrozil, da v Avstriji kot Slovenec nikakor ne more ostati zastopnik zavarovalnice in da ga bo ravnateljstvo v vsakem primeru odstavilo.

Pri vsem tem je treba ugotoviti, da je v omenjenih občinah približno 90 odstotkov slovenskih zavarovancev in le nekaj nemških, kar je ravnatelj Colarus sam tudi priznal. Kljub temu pa je zavarovalnica upoštevala želje manjšine, ki smatra, da je neznosno, če je v slovenskem kraju poslovodja zavarovalnice Slovenec.

OROŽNIKI TRGAJO SLIKE MARŠALA TITA

V Selah so orožniki v treh hišah strgali s stene sliko maršala Tita in pri tem grozili z zaporom. Ljudstvo je nadvse ogorčeno nad takim početjem avstrijskih »varnostnih« organov. Maršal Tita je heroj jugoslovanskih narodov, pod njegovo zastavo smo se borili tudi koroški Slovenci proti nasilju nemškega imperializma. Kdor ne more trpeti slike junaka in voditelja v protifašistični borbi, se jasno izreka za nasilje pretekle dobe.

DOBRLA VAS

Naša vas in z njo vsa okolica se pripravljajo na birmo, ki bo v nedeljo 11. maja. Vse ima polne roke dela, največjo razburjenost pa kaže naš g. prošt. Zadnje nedeljo je v splošno začudenje opustil na prižnici svoje običajne politične pripombe, s katerimi navadno ni štedil. Še predzadnje nedeljo nam je postregel z gorostasno novico, da »v sedanjih državah mečejo monštrance z oltarjev«. Če bi ne vedeli, da je g. prošt zaradi pričakovane škofijske vizitacije tako nervozen, bi mu bolj zamerili, da je v tem primeru javno na prižnici zamenjal nekdanjo hitlerjevsko Nemčijo s sosedno Jugoslavijo. Vendar se nam zdi, da pri g. proštu postaja ta zamenjava že kar kronična.

Kakor smo že omenili, se g. prošt močno boji vizitacije. Zato je pozval dekleta, da

AVSTRIJA V MINIATURI

Reportaža iz koroških zaporov

Peter:

Avstrijski zapori so veran odraz razmer v Avstriji.

Močno napihnjena in poudarjena razprava pred srednjim britanskim sodiščem v Velikovcu 26. marca tega leta proti bivšim partizanom, izseljencem in političnim priganjancem, zato ker so nosili 16. marca v Železni Kapli simbol protifašistične borbe — edine na vsem ozemlju Avstrije: slovensko narodno zastavo z zvezdo, je bila pravo roganje pravičnosti in načelom, ki so osnova prijateljstva obeh narodov na Koroškem in miru v deželi. Da so bili sodniki zavezniški oficirji in njihov pomočnik Kočevar, je toliko bolj občutno in mučno žalilo v skupni borbi zraslo zavezništvo.

Če so bile obremenilne priče, nabrane iz vrst avstrijskega uradništva, vse po vrsti nekdanji Hitlerjevi hlapci, prvi nacistični funkcionar, drugi Hitlerjev žandar, ki je nosil blagovest krvavega kljukastega križa po Sloveniji, in tretji, ki je v Železnikih na Gorenjskem gonil ljudi z njihovih domov v bedo in pregnanstvo, vse to ni toliko presenečalo. To je na Koroškem vsakdanja slika. Po kakšnem merilu so bile izrečene obsodbe ta dan, ni bilo mogoče ugotoviti. Trije nacistični pretepači so na sodnike napravili simpatičen vtis in bili so oproščeni. Ročnik Micka pa je bila obsodena na mesec dni zapora, ker je branila zavezništvo — našo zastavo. Od tiste razprave ne verujem več v kavalirstvo nasproti ženskam na zapadu.

Sodnik je odredil našo takojšnjo aretacijo, najbrž zato, ker smo delali nevaren vtis. Tisti večer smo imeli »zaseden« velikovški zapor. Bil je napolnjen s slovenskimi protifašisti. Iz celic so dolgo v noč odmevale partizanske pesmi.

Velikovški ječar, ki nas je preiskoval in nam odvezal denar, ključ, dokumente, nož itd., nam je medtem pripovedoval: »Tudi jaz sem bil vedno proti Hitlerju. Leta 1944 sem bil pri vojaki v Dalmaciji. Stražili smo zaporno ozemlje okoli nemških trdnjavskih naprav proti partizanom. Vsakega civilista, ki bi ga zalotili v tem pasu, smo imeli nalog takoj ustreliti. Jaz nisem nikogar ustrelil. Nasprotno. Nekeč smo našli blizu deset civilistov — domačinov, ki so prišli gledat svoja polja in prazna polja. Postavili smo jih v vrsto. Preprečil sem tedaj, da bi koga ustrelili. Odšli so lahko domov, še spremljali smo jih, da se jim ne bi kaj zgodilo.«

Razmestili so nas po celicah ločeno. Z Gašperjem so naju zaprli k dvema nacističnim funkcionarjema. Eden od obeh sedi že devet mesecev, drugi pa štiri mesece. Oba sta študirala metafiziko in prebrala debele

knjige o resnici in neresnici ter v njih iskala Boga, kje in kakšen je. Kmalu pa smo dobili v celico še ilegalnega SA-jevca. Zaprl so ga zato, ker je imel shranjen mitraljez, puške, pištole in municijo.

»Povej, da si imel orožje zato, da boš streljal Titovce, če pridejo,« sta mu svetovala oba nacisti, »potem boš veliko mileje sojen.« Ilegalni SA-jevec si je ta nauk vzel k srcu.

Goloba in Grmadnika so zaprli skupaj z SA-jevcem Jerlichom. V takšni družbi smo preživeli Veliko noč. Iz Zilje so nam občinski odbori OF pisali odločne besede o še bolj vztrajni in neustrašeni borbi. Tudi od drugih tovarišev smo prejeli podobna voščila. Ko smo brali to pošto, smo doživljali svoje najlepše trenutke v zaporu. AFŽ in znanci so nam za Veliko noč poslali »žeganega«, da smo imeli več ko dovolj. Na sprehodu pa smo izvedeli, da so Kapelčani pustili Jerliča na cedilu. Bil je lačen. Na tistem je preklinjal Besserja, grofa Thurna in vse tiste, za katere je nosil na prodaj svojo kožo.

Dne 11. aprila so nas naložili na avto, Gašperja, Grmadnika, Švarca, Ročnikovo

Iz dnevnika I. bataljona Koroškega odreda

Na položaju, septembra 1944.

V jeseni, polni dežja in blata, smo prispeli zvečer v I. bataljon Koroškega odreda. Vse premočene in lačne so nas sprejeli tovariši. Z velikim veseljem smo se naselili v prostorni kmečki izbi, kjer je bilo že mnogo partizanov. Velika topla peč, večerja in nato še partizanska pesem vse to nas je poživilo. Potovali smo na zapad.

V bataljonu smo se počutili varne kakor na osvobojenem ozemlju. V kotu za veliko hrastovo mizo so sedeli tovariši iz bataljonskega štaba. Tovarš politkomisar je sestavljal poročilo, tovariš komandant pa je prisedel k nam in pričel pripovedovati:

»Naš načrt je rušenje komunikacij: Celovec—Področica, Beljak—Trbiž, Celovec—Ljubelj. Razen tega smo ponovno poslali četo, da vzpostavi zvezo preko Drave. Kot vidite, smo pri naših dobro sprejeti in na Ljubeljski cesti tudi sami dobro sprejemamo naše sovražnike.«

Medtem se je vrnil dežurni bataljon in sporočil, da je odšla prva četa v zasedo na cesti, ki vodi čez prelaz.

Micko in sekretarja občinskega odbora OF Blato, tov. Kropivnika, ki se nam je bil medtem pridružil. Ker se ni dal tepsti, ampak se je pred SS-ovcem Ehrenfelderjem branil, so ga obsodili na pet mesecev. Odpeljali so nas v Celovec. Pretepač Jerlich pa je ostal v Velikovcu, bližje doma, kjer od časa do časa uživa svobodo velikovških ulic in gostiln brez stražarja.

V Celovcu so nas sovražno sprejeli novi policisti. »Titovci!«, to so tisti nepokorneži in revolucionarji, ki niso držali Hitlerju besede, ampak so obrnili orožje proti njemu. Taki ljudje so za zveste uradnike in disciplinirane Hitlerjeve vojake nekaj neznanega. Nas to ni motilo. Bili smo dobre volje in veseli, ker se pač štejemo med zmagovalce in nas ne tare poraz fašizma in Hitlerjevega novega reda. Ko so nas na hodniku postavili ob zidu in nas zmerjali, če smo se hoteli sprehajati in, ko je stražnik, ves ponižen in povešenih oči pripeljal mimo nas krvnika koroških Slovencev Maier-Kaibitscha, ki se je pravkar sprehajal v soncu po najlepšem dvorišču, in ko smo morali gledati, kako se drugi stražniki spoštljivo umikajo, tedaj je zavrelo v nas. Grmadnik se je glasno pridružil.

Ponovno so nam preiskali žepe in vse pobrali. Na hodniku smo pozneje srečali več znancev, tov. Jankota iz Borovelj in še nekaj drugih iz boroveljskega okraja.

(Dalje)

I. bataljona. Fašisti so za naš center izvedeli, ko so zajeli dva kurirja. V bunkerju sem bil s tovarišico bolničarko, pred bunkerjem pa so bili naši kurirji. Nenadoma nas je zasul močan ogenj iz strojnic. Vsa prerezeta je padla bataljonska bolničarka. Kurirji so se srečno umaknili. Sam sem legel v bunkerju na tla in počakal, da je ogenj pojenjal. Takoj nato sem zagrabil brzostrelko in aktovko z bataljonskim arhivom. Splazil sem se iz bunkerja in najprej spravil na varno arhiv. Nato sem se naglo vrnil. Ko so se približali našemu bunkerju zelenci, prepričani, da je v bunkerju vse mrtvo, sem odprl ogenj iz brzostrelke. Moji rafali so povzročili paničen beg fašistov. Med njihovim begom sem odnesel iz bunkerja še pisalni stroj in od drobcev nekoliko poškodovani radijski aparat. Ko sem pokopal tovarišico, sem se vrnil k bataljonu.

Iz sosednih izb pri Plazniku je donela partizanska pesem, kot da je že napočila svoboda. Z bataljonom so prišli tudi domači fantje in njih sestre so komaj utegnile postreči svojim bratom in vsem tovarišem, ki so napolnili Plaznikovo domačijo. V jesensko noč je enakomerno in vztrajno dež. Dežurni so nadzirali straže, mi pa smo se zatopili v razmišljanje.

»Vsak dan je vsaj ena akcija vsake čete našega bataljona« je nadaljeval komandant. Razumljivo je, da smo poslali bataljon v vrsto drobnih akcij. Vsaka četa popolnoma samostojno napada, postavlja zasede in ustvarja panično razpoloženje okupatorja, ki se nikjer več ne čuti varnega.

Medtem ko je okupator prodril celo v naše središče, je imela naša prva četa akcijo v Kapli na Dravi. V taborišču delovne službe RAD, ki je bil pod našim ognjem, je nastal velik preplah.

3. 9. 1944 so naši tovariši komaj pričakali dan. Druga četa je ob pol enajstih ponovno napadla taborišče delovne službe.

4. septembra 1944 je druga četa napadla transport hrane na postojanko Zavrh. V začetku septembra smo prešli v ofenzivo na vsej črti.

Dežurni je prinesel sporočilo kurirja zasede. Ura se je nagnila preko polnoči. Ugasili smo petrolejko in se stisnili po klopih naše velike peči.

Zadnji smo se prebudili v megleno jutro. Pohiteli smo. Bataljon je bil že postrojen pred hišo. Še premočena zastava je plapolala pred njim. Pozdravili smo našo borbo in zapeli: »Naprej zastava slave!« Drago.

Koroška V BORBI

Tako se je pričelo severno od Drave

»Z Mirkom sva se namenila čez Dravo. Bila sva željna, da obhodiva čim več krajev, kjer še ni bilo partizanov. Zato sva se šalila: Ali veš, da bo šla danes prva Titova patrola na Gure? In Göbbels piše, da ni več partizanov...«

Pozno zvečer prideva do brodnika. Tu čez hodijo ljudje le podnevi, ponoči je policija prepovedala prevoz. Pregledala sva, če ni mogoče kje kakšna zaseda. Nič! Tu je velik zvon, poleg pa kladivo, da lahko tolčeš po njem. Pozvonila sva in čakala. Nikogar. Še sva razbijala po zvonu, da se je razlegalo prav do Bistrice, kjer je bila policija. Zato sva bila že nestrpna, saj bi lahko vsak čas prišla patrola pogledat, kdo hoče ob tej uri čez Dravo. Končno je vendarle zarožljala veriga. Zaškrtnilo je tako počasi, da sva postajala že nestrpna in mudilo se nama je. Brodnik je nekaj godrnjal, ker se mu je zdelo čudno, zakaj se nama tako mudi. Tega pač ni bil vajen. Želela sva mu dober večer in zlezla v zadnji kot na čolna. Čez čas sva ga vprašala, ali je na oni strani kaj policije. Ko je odvrnil, da nič, sva dejala: »Ali se vam kaj zdi, kdo sva?« »Slovenca sta, to vem, slišal pa sem, da so prišli slovenski vojaki na Koroško, pa ne vem če sta...« Imata pa orožje in

tudi bolj takšna sta...« »Da, da, oče, bo že držalo, midva sva slovenska vojaka, partizana, pa greva v vaše kraje. Sva slišala, da ste dobri Slovenci. Zato se bomo skupaj borili za svobodo. Ali bo prav tako, oče?« »Bog vaju sprejmi!« je dejal in nama stisnil roko. Postal je vesel ter pričel mahati z rokami.

»Toliko je teh nacijev,« je dejal. »Klenišči tajf'lni, da bi jih le bilo že enkrat konec!« »Saj jih bo, oče, zato se borimo proti njim,« sva mu dejala. Pripovedovala sva, kako se ves slovenski narod bori za svobodo in kako se ljudstvo maščuje nad vsakim zatiralcem.

Ko smo prišli čez Dravo, je šel brodnik še kratko pot z nama in nama ob slovesu dejal: »Bog vaju varuj!« Občutil si iskrenost, ki jo doživlja kot partizan pri tistih ljudeh, ki se ti popolnoma zaupajo in vidijo, da bo vse njihove težave rešila pravična borba.

Še ponoči sva potrkala pri starem Toniju, ki se je malo prestrašil, ker je mislil, da ga spet budi nemška policija. Razumel naju je in postal vesel, kot že dolgo ni bil, kar živi v svoji kajži. Nepozabni so bili taki sprejemi, saj je bilo v njih toliko iskrenega zaupanja.

Ko je Toni prihodnji dan prišel od naše, nama je navdušeno pripovedoval, kolikim zanesljivim ljudem je že povedal, da sva tu. Poslali so nama žganja, da bi se ne prehladila. Popoldne je prišel že Miha iz Bilčova na razgovor in obljubil, da bo sam naprej organiziral v okolici. Zvečer sva šla dalje k Čehlovi mami. Tam so že čakali in pogovarjali smo se skoraj do jutra. Ni bilo konca pripovedovanj o trpljenju koroških Slovencev, ki ga nikomur niso mogli razodeti, saj si že dolga leta niso mogli oddahniti.

Vsak dan sva prišla za eno hišo naprej. Od vasi do vasi so naju vodili zaupni ljudje. Iz Vesce sva šla k Hauptmanu, od tam h Kranjcu, p. d. Jerbergu, k Ličepu v Logo vas, h Kranjčiču, na Trebiže k Martinu. K nama so prišli tudi Slovenci iz Celovca. Organizacija OF je rasla.

V nekaj tednih sva obhodila vse vasi do Celovca in uredila zveze.

Tudi dekleta so držala besedo. Pomočeva Nani je kmalu pripeljala Odrjevega Andreja, ki se ni hotel vrniti na nemško fronto. Za njim je prišel Pavlov Hanzi, nato še drugi. Ljudje so nas radi videli in nam vsak dan bolj pomagali.

Hitro se je širil glas o partizanih, še hitreje pa je rasla narodna zavest.

»Recite jim, da naj pridejo še k nam! Tudi mi bi jih radi videli. Vse jim bomo dali, saj smo tudi mi Slovenci.« Takšne besede smo pogosto slišali. Nacisti pa je postajalo strah. Bili so se partizanov vsi, ki so imeli slabo vest zaradi preganjanja Slovencev.

Nekajkrat smo šli k Ferjanu na Potok. Lepo nas je postregel. Stanoval je v pod-

strešni sobici in ni imel drugega kot tesarsko orodje, dobro slovensko srce in neizmerno je sovražil nacisti.

Ni nas skrival pred otroci in ni se bal, da bi nas otroci izdali. Pripeljal ji je, da smo se z njimi pogovarjali. Sam jih je učil, kdo so partizani in za kaj se bore. Mala Lizika nas je prosila, naj kmalu naredimo konec. Stari Ferjan je govoril: »Pravična stvar se mora dobro končati. Vaša borba bo sicer težka, a vsi moramo sodelovati in nikdar popustiti. Potem bo šlo!«

Po dobrih dveh mesecih je partizanska borba zajela stotine Slovencev, katerim so se pridruževali tudi avstrijski protifašisti. Kolikor niso bili v partizanih, so po svojih močeh pomagali. Borba je ločila zrno od plev. Koroški Slovenec, ki so ga leta in leta tlačili in mu namenili smrt, je pokazal svojo protifašistično usmerjenost in pripravljenost na žrtve v boju za svoje pravice in svoj obstoj. Padale so žrtve...

Padel je partizan tovariš Žerjav, pozneje so padle še žrtve na Zopračah in tovariši iz Belinove čete nad Osojami. S krvjo je bila zapečaten trda borba, ki je obvezala vse, da ne odjenjajo prej, dokler ne zasije svoboda nad koroško zemljo.

Pomočeva mati iz Bilčova nama je rekla takrat: »O, težko bo že, toda brez žrtve ne bomo dosegli nič. Tokrat ljudje ne bodo popustili. Preveč trpe. Vi pa le korajžni ostanite! Za tiste, ki bodo prestali, bo nekoč bolje. Kar plačujemo s krvjo in trpljenjem, ne bo nikdar pozabljeno. Pravica mora zmagati in takrat bo na Koroškem lepše sijalo sonce. Tako bo in nič drugače!«

ILJA EHRENBURG:

Odgovor gospodu Davidu Lawrenceu

Več velikih ameriških dnevnikov je objavilo „Odprto pismo ruskemu novinarju“. Pismo je prenašal tudi „Glas Združenih držav“. Avtor tega pisma je David Lawrence, naslovljeno je name, povod zanj pa je bil moj članek „Nepravi glas“, ki je bil objavljen v časopisu „Kultura in življenje“ dne 10. aprila 1947. Tu je moj odgovor: Gospod David Lawrence!

Pišete, kako ste upali, da bom po svojem potovanju po Ameriki pripovedoval o dobrih in slabih straneh ZDA. Kolikor sem mogel, sem to tudi storil. Prejel sem mnogo odgovorov od sovjetskih in tudi ameriških čitateljev. Nekateri od njih so razpravljali z menoj o tem ali o drugem vprašanju, toda vsi so priznali, da nisem opisoval samo slabih, temveč tudi dobre strani Amerike.

V Vaši deželi mi je ugajalo nadarjeno in energično ljudstvo, vseč so mi bili številni učenjaki, pisatelji, arhitekti, filmski režiserji, gradnja v dolini Tennessee, standardizirana izdelava predmetov za vsakdanjo uporabo, visoko razvita tehnika, sijajne ceste, avtomobili, „service“ in mnogo drugih dobrih stvari.

Ni mi pa ugajala v Vaši deželi reakcija, igra trustov za kulisami, hinavščina imperialistov, podkupljivost in nebrzdanost Vaših številnih kolegov, rasno vprašanje, standardizirana proizvodnja banalnih knjig in filmov, duhovna zaostalost in mnogo drugih slabih strani.

Zdaj trdite, da ne razumem Amerike in da se zato ne strinjam z vsebino radijskih oddaj v ruščini, ki se imenujejo „Glas Združenih držav“. Meni se pa zdi, da ste proti meni nastopili ravno zato, ker Ameriko nekoliko razumem. Vem na primer, da je reklama v Vaši deželi često povezana s hinavščino. Trdka, ki nakupuje dragocenosti, kliče v radiu: „Pomagajte žrtvam vojne!“ Nato pa sledi naslov nakupovalnice. Videl sem ogromne plakate, ki so pozivali Amerikance, naj štedijo z živili, ker strada na svetu 500 milijonov ljudi. Pod temi plakati je bil podpis tvrdke Heinz, ki izdeluje klobase. Zato me niso presenetile niti radijske oddaje „Glasu Združenih držav“ niti Vaše pismo.

Vi pišete: „Mi priznamo, da ne razumemo prav, kaj delate Vi na Balkanu, v Grčiji, v Turčiji in na Koreji.“ Da, prav tako ste napisali — „v Grčiji, v Turčiji“. Na to Vaše vprašanje je prav lahko odgovoriti. Mi ne delamo ničesar v Grčiji ali v Turčiji. To delate Vi. Pri tem ni niti treba, da bi Vas vprašal: ves svet ve le predobro, kaj delate tam Vi.

Vi nadaljujete: „Lahko je, da ne razumete velikodušnosti Amerike v njenem stremeljenju, da pomaga grškemu in turškemu ljudstvu.“ Mislim, da je težko, da bi Vas ne razumeli. Vi sami ste v „Glasu Združenih držav“ ljubeznivo poročali, da je namenjen največji del vsote, ki jo hoče dati Amerika na razpolago grškim monarhistom, za zadušitev odporikov. Povejte mi, prosim, od kdaj veljajo plačila za rabljo, odlikovanje za ječarja in napitnine za žandarje kot znak velikodušja? Morda si mislite, da smo ganjeni zaradi Vaše pomoči Turčiji? Vemo, kako ste nedavno odklonili, da bi dali živila Jugoslaviji, ki se je borila proti našim skupnim sovražnikom, proti nacistični Nemčiji in fašistični Italiji. Zato pa se Vam zelo mudi, da bi pomagali Turčiji, ki je v vojnih letih, kolikor je le mogla, oskrbovala Nemčijo. Papenovi prijatelji so Vam ljubši kot junaki Črne gore. To imenujete velikodušje. V vseh jezikih sveta se reče temu sebičnost. Vi ne dajete, temveč kupujete in podkupujete. Vi ne mislite na kruh za lačne Grke, temveč na petrolej za site Amerikance.

Nekoliko razumem Ameriko; vem, da pri Vas ni mogoče reči nič nizkotnega, ne da bi prej spregovorili najmanj sto plemenitih besed. Pišete mi: „Omenili ste vprašanje črncev. Potrpite z nami. Mi v tem vprašanju napredujemo, a napredujemo s pojasnjevanjem, s kampanjo v listih, ne pa s prisilnimi ukrepi.“ Obiskal sem južne države in poznam Vaše uspehe na tem področju. Zakon o „delitvi ras“ je ostal v veljavi in lansko leto je bilo rekordno leto, kar zadeva pogoje črncev in linčanja. V Vaši deželi, gospod David Lawrence, uživajo krvoločni rasni teoretiki in lakomni gospodarji sužnjem popolno svobodo. Proti njim ne uporabljate nobenih „prisilnih ukrepov“. Ko sem bil v mestu Jackson (Mississippi), je bil tam usmrčen nedolžen črnc. Vsi so vedeli, da je bil nedolžen,

in pojasnili so mi, da črnca ni mogoče opravičiti, če proti njemu nastopi belec. Vi ne morete siliti „sodnikov“ iz Mississippija, da se ravna po načelih pravičnosti, saj ste vendar nasprotnik prisilnih ukrepov. Koga hočete s „pojasnjevanjem“ prosveteliti? Črnca? Na jugu so zanje zaprte šole in univerze, a na severu je zanje numerus clausus. Morda prosvetljuje gospodanje sužnjem? Videl sem šolske knjige, ki so bile izdane v južnih državah: otrokom dopovedujejo, da je višja in nižja rasa. S kampanjo v listih se borite proti justici linčanja? Prihranite si te šale za Vaše duševno zaostale. V mestu Kolumbia (Alabama) je bil pogrom črncev. Na zatožno klop niso postavili belih morilcev, temveč črnce, ki so slučajno mogli uiti junakom pogroma.

Prvomajska parada dela v Ljubljani

Vaša časopisna kampanja je bila v tem, da so sodni reporterji pisali o tem, kako so baje umorjeni ubili žive morilce.

Vi pišete: „Verjemite mi, ameriško ljudstvo se iskreno navdušuje za narode Rusije.“ Pišete, da „oblake lahko razkadi moč človeške ljubezni.“ Vaše pismo je polno ljubezni do moje dežele in do mojega ljudstva. Tako govorite Vi sovjetskim radijskim poslušalcem in tako pišete Vi sovjetskim pisateljem. Dovoljujem si spomniti Vas na to, k a j govorite Vi o moji deželi in o mojem ljudstvu, kadar ne gre za eksport, ampak kadar se Vi čisto poslovno zabavate s svojimi rojaki. Pred menoj je Vaš članek, ki ste ga objavili 3. junija 1946 v Vašem listu „United States News“. Tedaj sem bil v Ameriki in sem lahko presojal Vaše delo na licu mesta. Vaš članek je imel naslov „Pot k tretji svetovni vojni“. Tam pišete: „Trenutno se podvzemajo koraki, ki lahko privedejo do tretje svetovne

vojne... Rusija je rešila Nemčijo njene težnje, da bi ukazovala bodočemu svetu... To, kar se v Rusiji dogaja, ogroža ostalo človeštvo... Ruska agresija se je pričela. Ali bo to ameriško ljudstvo ignoriralo?“ Tu se izkaže, da ne znate pisati samo ljubavnih pisemc, ampak da znate tudi hujskati. Vi hočete pripraviti pot tretji svetovni vojni, zato Vas ne zavidam, gospod David Lawrence. Od Vas se bodo odvrnile ameriške matere. Ne pristojta Vam, da bi govorili o „moči človeške ljubezni“.

Prejel sem Vaš članek, ki je bil objavljen že po mojem odhodu iz Amerike — 26. avgusta 1946. V svojih zapiskih o ZDA sem se trudil, da bi nekoliko omilil negativne strani ameriškega življenja: bil sem mnenja in sem tudi še sedaj, da je moja

dolžnost prispevati k zblizanju med dvema velikima narodoma. Prešel sem nekaj senčnih strani in jih nisem omenil v svojih člankih. Vi sami ste me na to spomnili. Poročati moram sovjetskim bralcem o tem, da ste 26. avgusta 1946 pozivali Amerikance k direktnemu napadu: „Boljše je, če se to zgodi sedaj, ko imamo orožje in ogromne človeške rezerve. Naj bi se to zgodilo, preden začne naše orožje rjaveti. Bilo bi usodno, če bi na to preizkušnjo čakali pet let.“ Takšna je Vaša ljubezen do nas, gospod David Lawrence.

Vi pišete: „Mi smo slišali glas Rusije, ki nas je pozival, naj otvorimo drugo fronto, in odgovorili smo na to.“ Pri čitanju teh vrstic sem se smehljaj. Koliko hitreje ste Vi odgovorili na moj članek „Nepravi glas“. Spominjam se, ko so naši borci govorili o drugi fronti — bilo je poleti 1942. Spominjam se, kdaj je bila otvorena druga fronta — bilo je poleti 1944. Zdaj navedem

vrstice, ki ste jih Vi 20. avgusta 1946 pisali ne meni, ampak Vašim ameriškim čitateljem: „Združene države morajo poudariti, da so leta 1944 otvorile drugo fronto in rešile Rusijo propada.“ Kako hitro potvarjate zgodovino, gospod David Lawrence! Grobovi branilcev Stalingrada še niso zarasli s travo... Nas ni rešil nihče. Rešili smo se sami. Če so zavezniki poleti 1944 tako sijajno izvedli izkrcevalne operacije v Normandiji, se je to zgodilo zato, ker smo se mi sami tri leta borili proti fašističnim tolpom. Ko so Amerikanci po Vaših besedah „rešili Rusijo“, je Rdeča armada že pričela z osvoboditvijo Romunije...

Vi branite radijske oddaje v ruščini in pišete: „Ne Vi ne jaz ne moreva slišati glasu Amerike v eni oddaji in tudi ne v celih vrstah oddaj.“ To je nedvomno. Nisem delal in ne delam očitkov avtorjem radijskih oddaj v ruščini zato, ker nas Vi slabo informirate, temveč zato, ker nas sploh ne informirate. Očitam Vam, da Vi, gospod David Lawrence, govorite v imenu Amerike.

Zaklepetali ste se: „Pri nas so ljudje, ki protestirajo proti temu, da bi se dajala pomoč drugim narodom. Med nami so takšni, ki obtožujejo Ameriko nepoštenih namenov.“ Pri tem mislite pač na Amerikance, ki protestirajo proti „pomoči“ Grčiji in Turčiji, ker smatrajo to za pustolovščino ameriškega imperializma. Glasov teh Amerikancev ne čujemo v „Glasu Združenih držav“. Mi vemo, da je med temi tudi eden najbližjih soborcev prezidenta Roosevelta — Henry Wallace. „Glas Združenih držav“ nam vsak večer sporoča, da Henry Wallace „ni upravičen, da bi govoril v imenu Amerike“. Vi ste upravičeni, gospod David Lawrence!

Bil sem v ZDA, videl sem, da ameriško ljudstvo resnično želi sporazum in prijateljstvo s sovjetskim ljudstvom. To prijateljstvo je po mojem mnenju potrebno za razvoj in srečo vsega človeštva. Zato sem obsodil radijske oddaje „Glasu Združenih držav“, ki lahko naše ljudstvo samo še bolj oddaljijo od Amerike. Zato odgovarjam sedaj z vso odkritosrčnostjo na Vaše pismo. Vi prenežno cvrčite v etru in predokrito hujskate pri vas doma.

Pravljico o Rdeči kapici poznajo ruski pa tudi ameriški otroci. V tej pravljici si posadi volk na glavo čepico stare matere in govori Rdeči kapici sladke besede. Deklica je spoznala volka po dolgih zobeh. Čeprav nas Vi v Vaših listih imenujete „rdeče“, mi nismo rdeče kapice. Pri nas so oddaje za otroke, ki pa predpostavljajo pri poslušalcih malo bolj kritično stališče do sladkih besedi, kot to delajo oddaje „Glasu Združenih držav“. Razen tega, gospod David Lawrence, Vi niste primerni za vlogo stare matere: Vi zahtevate vojno v naslednjih petih letih, Vaši zobje se vidijo preveč razločno. Ne morem razumeti, zakaj so Vam zaupali obrambo zblizanja med dvema narodoma. Zakaj naj bi o ljubezni do Sovjetske zveze brezpogojno govoril človek, ki čisto odkrito poziva na vojni pohod proti Sovjetski zvezi?

Še o bilanci moskovske konference

Moskovska »Izvestja« so prinesla članek pod naslovom »K uspehom konference zunanjih ministrov«, ki razčlenjuje rezultate konference in dosežene uspehe; zato ga podajamo v celoti.

»Na dnevnem redu moskovske konference zunanjih ministrov so bila vprašanja velikega zgodovinskega pomena. Štiri velesile, ki so izvojevale zmago nad Hitlerjevo Nemčijo, so obravnavale nemški problem, ki je za mir v Evropi odločilnega pomena. To kar ni uspelo antanti po prvi svetovni vojni in ji tudi ni moglo uspeti, to je treba danes uresničiti: »Nemčiji, temu žarišču krvavih vojn, je treba odvzeti napadalen značaj in jo uvrstiti v družino miroljubnih narodov. Od uspeha tega velikega podjetja bo odvisna varnost bodočih rodov.

Pozitivni uspehi

V nekaterih bistvenih vprašanjih nemškega problema so udeleženci konference dosegli soglasne sklepe.

K tem vprašanjem spada n. pr. sklep o likvidaciji pruske države. Z zadovoljstvom je svetovna demokratična javnost sprejela sklepe o demilita-

rizaciji, denacifikaciji in demokratizaciji Nemčije, in tudi sklepe o tako imenovanem »razseljenem prebivalstvu« in o ozemljskih spremembah v Nemčiji. Kakor znano, so bili ti sklepi izročeni kontrolnemu svetu za Nemčijo kot smernice za njegovo nadaljnje delo. S tem je bil položen nov kamen v temelje porajajoče se miroljubne in demokratične nem. države.

Drug sklep se nanaša na povratek nemških vojnih ujetnikov do 31. decembra 1948. Poleg tega so bila rešena nekatera delna vprašanja, ki se nanašajo na premogovno gospodarstvo.

Brez dvoma je bilo veliko storjenega. Istočasno pa obravnavanje raznih vprašanj ni privedlo do sklepov. To se nanaša predvsem na gospodarska načela bodoče Nemčije, na stanje nemškega povojnega gospodarstva in na načrte reparacij.

Določena je komisija, ki naj bi obravnavala vrsto členov avstrijske državne pogodbe in naj bi ugotovila konkretno stanje ter skušala zblizati stališča vlad, ki bodo v tej komisiji zastopane.

Vprašanje nemških reparacij dejan-

sko zavira tudi sklenitev avstrijske državne pogodbe, pri kateri razen v vprašanju meja ni prišlo do sporazuma predvsem tudi v vprašanju nemške imovine.

Pomen sklepov

Da bi lahko preцениli pomen že doseženih sklepov, kakor tudi obseg nerešenih vprašanj, moramo upoštevati veličino in pomembnost zastavljenih nalog. Lahko s gotovostjo trdimo, da se z diplomatskimi pogajanjmi še nikdar niso reševala tako važna in tako zapletena vprašanja. Zato je tudi razumljivo, da reševanje takih nalog ni lahko in se ne morejo reševati od danes na jutri.

Tisti, ki danes pišejo o »neuspehu« moskov. konference, so verjetno s to konferenco povezovali neke prav posebne tajne upe, ki nimajo z resničnimi nalogami pri reševanju evropskega problema v duhu mednarod. sodelovanja nič skupnega. Zato bi bilo v tem primeru bolj primerno, če bi govorili o propadu svojih upov, ne pa o »neuspehu« moskovske konference.

Lahko odkrito izrečemo, da se je bil

glavni boj med posameznimi delegacijami. o tem, ali se bodo izvajali krimski in potsdamski sklepi o Nemčiji in Avstriji.

Ameriška in angleška delegacija sta otežkočali rešitev

Medtem, ko je sovjetska delegacija dosledno zahtevala izvajanje sklepov so druge delegacije — predvsem pa ameriška in britanska — sistematično poskušale, da bi ovrgle na Krimu in v Potsdamu soglasno sprejete sklepe glede nemškega vprašanja.

Sovjetska delegacija je zahtevala iz-

vajanje sklepov, ker želi, da se sporazumi štirih velesil zares uresničujejo, ne pa da bi ostajali samo na papirju. Sovjetska delegacija se je predvsem uprla težnjam ameriške in britanske delegacije, ki sta se hoteli oddaljiti od že doseženih sklepov.

Vendar pa se je sovjetska delegacija na vse načine prizadevala, da bi na moskovski konferenci v danih razmerah dosegla uspehe in je s tem pripomogla, da so vse prizadete sile jasno zavzele svoje stališče. Sovjetska delegacija se je odločno in dosledno borila za interese demokratičnega in trdnega miru.

Naš električni kruh

Iz predavanja slovenskega učenjaka dr. Milana Vidmarja o elektrifikaciji

Človeštvo ima dovolj izkoristljivih virov energije, namreč padajoče vode, premog in mineralna olja. Jugoslavija ima toliko virov naravne energije, da lahko mirno gleda v svojo bodočnost. Res je, da so premogovniki in vrelci mineralnega olja nekakšne energijske hranilnice, ki jih bomo v doglednem času izčrpali, zato je osnova razumnega energijskega gospodarstva padajoča voda, so tako imenovane vodne sile. To bo veljalo vse dotlej, dokler ne najde svet neznanih virov izkoristljivih sil. Ko omenjam to možnost, mislim seveda na atomsko energijo.

Jugoslavija ima gotovo pet milijonov izkoristljivih konjskih sil, v njih pa pridobljivih 15 milijard kilovatnih ur. To pomeni 1000 kilovatnih ur na glavo in leto.

Če obetajo razpoložljive vodne sile jugoslovanskemu energijskemu gospodarstvu 1000 in v primeru potrebe tudi več letnih kilovatnih ur na glavo prebivalca, naš predvsem zanima vprašanje, koliko vodnih kilovatnih ur je Jugoslavija prav za prav letno trošila. Obupno malo. Morda le 30 kilovatnih ur na glavo, dočim jih je predvojna Nemčija nad 800, Skandinavija nad 300 in Rusija nad 250. Očitno imamo v Jugoslaviji silne razvojne možnosti, pa tudi dolžnosti.

Nestrokovnjak skoro ne slutiti, zakaj je svetovno energijsko gospodarstvo nekako zanemarjalo vodne sile in prvenstveno izkorišča za elektrarne v premogu in mineralnemu olju spečo energijo, čeprav je jasno, da predstavljajo vodne sile stalen energijski dohodek, premog in nafta pa energijske prihranke iz davnih časov. Zakaj smo vodne sile tako odrivali in zanemarjali?

Odgovor je preprost. Energija padajoče vode je neposredno le tam iz-

koristljiva, kjer voda pada. To je v premnogih primerih daleč od uporabljajoče energije. Vodo samo bi že lahko prenašali, toda padca, ki ji daje moč, ne moremo. Premog in mineralno olje pa lahko prenašamo s parniki, železniškimi vozovi, kamioni itd. Toda energija je čudovita čarovnica. Energijo padajoče vode lahko spremeniš, če le hočeš v električno energijo. Energija iz padajoče vode ti zleze na blazno gibčane elektrone, ki so najmanjši del snovi. Elektroni prodirajo v notranjost žice, ki jih spretno prenaša. Elektrotehnik je omogočila izkoriščanje oddaljenih vodnih sil, ko je prevzela prenašanje njihove energije. Danes se ne bojimo prenašanja energije po bakrenih žicah tudi 400 km daleč, mislimo pa že na 1000 km. Čim bolj se daljšajo električni daljnovodi, tem bolj postajajo vse vodne sile izkoristljive, tem bolj prevzema padajoča voda vodilno vlogo v energijskem gospodarstvu. S tem pa se odpirajo neizmerno možnosti.

Pred uživanjem električne energije, te čudovite delavke, pa je treba zgraditi neštete vodne centrale, dodati jim je treba tudi številne elektrarne v premogovnikih. Organizirati je treba skupno sodelovanje vseh izkoriščenih energijskih virov, da nikjer v državi ne nastane energijsko pomanjkanje, da se premogovne centrale vežejo z vodnimi centralami in v primeru zadrege (pomanjkanja vode) izpopolnjujejo druga drugo.

Na prostranem ozemlju Jugoslavije so važni viri naravne energije zelo oddaljeni drug od drugega, zato jih bo treba povezati z dolgimi daljnovodi. Ti bodo vodilne žile našega gospodarskega telesa. V njih se bo pretakala električna energija, kakor nekakšna kri, ki bo napajala naše gospodarske

žile in bo mogel povsod (tudi v manjših krajih) delati motor. Žice v obliki električnih vodov, ki bodo vdrali v hiše, bodo najtanjše žilice ogromnega ožilja, ki ga bo dobila nova Jugoslavija z elektrifikacijo v okviru petletnega plana. Planska državna elektrifikacija omogoča pravilno izkoriščanje naravnih virov energije.

Le državno gospodarstvo z elektriko pa onemogoča odiranje državljanov, ki morajo priti do svojega električnega kruha.

Poglejmo pogumno resnici v obraz! Samo z delom golih rok ne bomo pridelali kar potrebujemo za dostojno življenje. Vsem nam je jasno, da potrebujemo obilo umetnega dela, zanj pa obilo strojev, tovarn. Vemo, da je delo brez energije, brez strojev, nemogoče. Zadeva stoji tako: vse boljše je treba pridelati, zato bomo morali pridelati tudi elektrifikacijo. Gotovo se bomo s tem namenom odrekli še marsičemu, z očmi odprtimi v bodočnost, v bližnja leta, ko se bo pričela pretakati silna energijska kri po našem gospodarskem telesu, ko se bo vrtele več in več obdelovalnih strojev, ko bo več in več tovarn dajalo iz svojih prostorov najrazličnejše izdelke.

Brez dela ni jela, brez energije ni umetnega dela, brez elektrifikacije ni pretakanja električne energije, ni električnih žarnic v sleherni hiši, ni ogromnih kemičnih tovarn za pridelovanje dušika, karbida, aluminija, železa. Marsikaj potrebujemo iz tujih držav. Vse bomo dobili, če bomo na primer lahko plačevali z aluminijem, ki ga bomo izdelovali. Čim močnejše bo plula energijska kri po našem gospodarskem telesu, čim več tovarn bo obratovalo, tem bolj nam bo postalo življenje, tem več pridelkov bomo uživali. Nič več nam ne bo treba prosjati v svetu. Jugoslovan bo postal ponosen človek. (»Kmečki glas.«)

Vojna proti kozam

Iz sončne kraške Dalmacije prihajajo nenavadne novice: Ljudstvo je napovedalo vojno kozam. Ta vojna je postala pravo ljudsko gibanje, ki je dalo take rezultate:

33 vasi okraja Split je sklenilo, da sme posamezna družina imeti le po 1—2 koz. 10 vasi je odločilo popolno uničenje koz. V vasi Dugopolje pri Sinju je bilo še pred kratkim 4200 koz. Na množični sestanku so prinesli dva zaboja. V enem je bil hrast normalne rasti, v drugem pa krhljavo, od koz obgrizeno drevesce. Predsednik krajevnega odbora je vprašal, kdo je za

kakšno vrsto gozda. Po burni razpravi (vaški mogotci, ki so imeli največ koz, so bili seveda zelo glasni) se je ljudstvo z dve tretjini glasov odločilo proti kozam. Na področju splitskega okraja je bilo 20.000 koz. Sedaj se bo število znižalo na 8000. V zadrskem okraju so se vse vasi izjavile za uničenje koz. In tako po vsej Dalmaciji.

Iz dveh vzrokov se je ljudstvo Dalmacije dvignilo proti kozam. V Dalmaciji je pred vojno bilo skoraj pol milijona koz. Ljudstvo se je vselej zavedalo, da je koza najhujši uničevalec ne samo gozda na krasu, temveč tudi vsega naprednega gospodarstva. V Dalmaciji so se gozdarji zamenali za stolce borili za to, da se število koz omeji. Zakon o gozdovih iz l. 1929 je prepovedoval imeti kože vsem, ki so plačevali nad 50 dinarjev neposrednega davka letno. To določbo zakona o gozdovih pa so nato takoj razveljavili, ker so »narodni« poslanci v skupščini zagnali hrup v imenu vaških mogotcev. Tako so vaški mogotci še s kozami izkoriščali skupne kamenite pašnike, na katerih je bilo grmičevje in redka trava-sledovi nekdanjega gozda. Po osvoboditvi pa je ljudstvo na množičnih skupščinah sklenilo, da se morajo kozе uničiti ali vsaj močno omejiti.

TA TEDEN SE SPOMINJAMO

- 9. 5. 1945 je bila Ljubljana po štiriletnem suženjstvu osvobodjena.
- 9. 5. 1946 je bila med vladama Češkoslovaške republike in FLR Jugoslavije podpisana pogodba o prijateljstvu in medsebojni pomoči.
- 10. 5. 1945 je prišla prva slovenska vlada v Ljubljano.
- 10. 5. 1876 je bil rojen na Vrhniki veliki slovenski pisatelj Ivan Cankar. Umrl je 11. XII. 1918.
- 10. 5. 1889 je umrl Saltikov Ščedrin, ruski pisatelj. Rojen je bil 27. I. 1826.
- 13. 5. 1944 je vdrl bataljon vzhodno-koroškega odreda v Bistrico pri Pliberku.
- 13. 5. 1840 je bil rojen Alphonse Daudet, francoski pisatelj. Umrl je leta 1897.
- 13. 5. 1795 je bil rojen na Slovaškem Pavel Jožef Šafarik, pesnik, zgodovinar, slavist. Umrl je v Pragi 26. IV. 1861.
- 15. 5. 1942 je izšel odlok o postavitvi narodne oblasti na slovenskem ozemlju, ki so ga osvobodile partizanske sile.
- 15. 5. 1515 so kmečki uporniki porušili grad Mehovo v Gorjancih.

CIRIL KOSMAČ:

SREČA

Priznam, da me je ta učenost kljub vsemu zanimala; takrat sem dorašal in v »Zgodbah sv. pisma« so me najbolj zanimali odstavki, ki so govorili o prepovedanem sadu, o pijanem Noetu in njegovih hčerah ter o čisti Suzani, ki sta jo pri kopanju zalezovala dva nečedna starca. Že iz tega je razvidno — da ne govorim o soparnih nočeh po spalnicah v zavodu —, da sem rad bral o burnem življenju in gledal slike in kipe raznih golih boginj in polboginj. Tako sem se seznanil tudi z mitološko srečo.

»Sreča«, je govoril profesor, »je bila po mnenju nekaterih učenjakov hči Zevsa in sestre Usode, po mnenju drugih pa hči Oceana in sestra treh Park. Upodabljali so jo kot deklico z zavezanimi očmi, ki stoji na venomer vrtečem se kolesu in muhasto deli dobro in zlo.«

Ta razlaga pa se je zdela mlademu profesorju, ki je bil od silne važen in

učen, kakor vsi profesorji, ki so v štirih letih točno kakor ura odbrenkali svoje filozofske študije in tako do dna spoznali pozemsko in duhovno življenje, nezadostna in prekratka; čutil se je dolžnega in sposobnega, da se je odpravil na kratek izprehod po filozofskih poljanah. Dokazoval je, da je treba strogo ločiti med srečnim naključjem in srečo kot tako; da je vesoljna sreča nemogoča stvar, ker je sreča enega človeka drugemu v nesrečo; da deli sreča tudi zlo in je zato včasih nesreča sreča; sreča kot taka je notranja harmonija, izpolnitev vseh želja; želja je hrepenenje, in če bi se nam izpolnile vse želje, bi bili brez hrepenenja; hrepenenje je sreča; človek brez hrepenenja pa je nesrečen — — — Tu nekje se je profesor izgubil na temnih križpotjih duhovnega življenja, ki ga je poznal do dna. Mahal je z rokami, skakal okrog katedra in jecljal — in ker smo strumno

strmeli vanj, je zvišal svoj glas in povedal, da je za slovenske barbare sreča to, da jih je kulturna država s tolikimi žrtvami rešila izpod barbarškega avstrijskega jarma. Mene pa je jezik srbel in le s težavo sem se premagal, da ga nisem pobaral, ali je to samo srečno naključje ali sreča kot taka.

Takrat sem se spet spomnil Strežka, njegove sreče in Tinke. Čez dan sem zamišljeno hodil v zavodu po pustem dvorišču, ponoči pa sem vznemležen ležal na postelji, poslušal sopenje svojega soseda in delal trudne in drzne sklepe, kako bom v počitnicah hodil s Tinko.

Tinka pa je bila medtem že zrasla. Postala je že cela čeca: vitka postava, poln životek.

»Oh, saj pravim,« je prikimal Strežek, ko je videl, da so se fantje s svetlimi očmi ozirali za njo, »tega otroka bo doletela sreča.«

In doletela jo je.

Na spomlad so orožniki nagnali staro postrežnico in kuharico Jero. V kasarno je prišla Tinka. Babe so začumele. Strežek je kimal in govoril: »No, ali nisem rekel? Kakšna sreča! Trideset lir ima na mesec in ni ji treba hoditi na dnino, kjer bi si mazala roke. Tinka ni za trdo delo.«

V počitnicah nisem veliko hodil po vasi. Ostajal sem na domu, ki je bil na samem dvajset minut iz vasi. Za ljudi se nisem zanimal; govorili so, da

sem ošaben, ker sem nosil pumparice in hodil gologlav. Delal sem na polju, posedal pri mami, ki je bolehal, ob nedeljah pa sem se pretikal skozi vrbovje vzdolž reke, se sončil in lovil ribe.

Tako sem se srečal tudi s Tinko. Bilo je popoldne in sonce je navpično sekalo vame. Čepel sem na koncu razbeljenega proda in dražil menka, ki sem ga bil ujel in zagrabil v malo kotanjo, ko so mi mehke roke zakrile oči. Zlecnil sem se in hotel planiti pokonci, toda roke so me trdno zadržale — in v brnečo poletno tišino se je najprej razsul zvonek smeh, za njim pa se je oglasil trebušen bas: »Kdo je?«

Vse skupaj se mi je zdelo za malo in sem se skušal izviti. Bojevati pa sem se moral skoraj z vsemi silami, kajti roke so me držale krepko in čutil sem, da se privija k meni toplo telo majhnega dekleta. Borba je trajala precej dolgo. Sopihala sva obadva in poskakovala po razbeljenih, okroglih prodnih kamnih. Ko sem se končno s sveto jezo osvobodil, je stala pred menoj Tinka. Bila je v kratkem rožnatem krilcu in belem svilenem životku; v globokem izrezu je tičal širok, razpihnjen nagelj. Dihala je globoko, nosnice so ji drgetale, lica so bila rdeča. Pogledala me je naravnost v oči s svojim dvojnimi pogledom in z zamolklim mehkim glasom rekla:

Koroška v senci kljukastega križa

Znani francoski novinar Jean Durkheim je konec zime obiskal posamezne kraje na Slovenskem Koroškem kot poseben dopisnik več pariških listov, med njimi „La Marseillaise“ in „Ce Soir“. Na svoji poti po Slovenski Koroški je prišel v neposreden stik z našimi ljudmi in se zanimal za našo osvobodilno borbo. Vestno si je beležil razgovore in vtise, ki jih je dobil, ter nato te vtise podal v več člankih, ki sta jih priobčila omenjena lista. Nekaj teh člankov bomo prinesli še v prihodnjih številkih. Danes prinašamo v prevodu članek, ki je bil pod istim naslovom priobčen v listu „La Marseillaise“.

Mici Ogris je ime malemu petletnemu dekletcu s svetlim pogledom, rdečkastimi lasmi in z vedrino ter odločnostjo, kakršno imajo hudourniki v teh gorah. S svojo materjo Pavlo Ogrisovo živi v vasi Sele-Zgornji Kot, ki leži na pobočju Karavank, na meji med Avstrijo in Jugoslavijo.

Mici je Slovenka. Če živiš na severnih obronkih Karavank, potem ni priporočljivo, če si Slovenec. Njenega očeta in mater so plavalasi arijci, oznanjevalci »novega reda«, prepeljali v Dachau.

V Dachauu ji je mati darovala življenje. Njenega očeta, malega slovenskega kmeta, pa so sinovi »Herrenvolka« odstranili.

Prvo, kar je Mici na tem svetu zagledala, so bili »bloki«, peči krematorijev, plinske celice...

Vse so oropali

Sedaj se je mala sirota vrnila z materjo na svoj dom. Medtem ko je bila družina v Dachauu, so njihov dom oropali, tako da danes mati in hči živita v veliki revščini.

Za male ljudi je življenje trdo. Pavla je na županstvu zaprosila za blago. Toda občinski tajnik je star nacist. On je odgovoril, da nima ničesar za »umazane Slovence« in da bi bilo bolje, če bi s svojim očetom in možen zgubili življenje v Dachauu.

Mici je vzela skrinjico s spomini in izvlekla očetovo sliko. Njena mati je pričela jokati. In Mici je stresla svoje plamteče lase, objela mater in jo skušala potolažiti:

»Ne joči, mama, saj bo kmalu prišel Tito. Tedaj bomo imeli blaga, stole

in pravo posteljo, a nacisti bodo zaprli.«

Odšel sem, ne da bi kaj rekel, ker tu ni bilo nič reči.

Nacisti nimajo radi starega Primoža...

Vasica je zelo majhna. Kakih petnajst številčk šteje. Hišice se stikajo v snegu, nad njimi v ozki odprtini med gorami plavajo majhni, beli oblaki, pod njimi pa se vije temna črta smrekovega gozda.

Vsi ljudje tu so Slovenci. Nihče se ni boril v Wehrmachtu, vsi sovražijo Hitlerja, vsi so trpeli. Srečal sem starega Primoža Maleka, ko je pred svojo hišo cepil drva.

Tudi za starega Maleka je življenje trdo. Imel je štiri sinove. Leta 1942 so mu prvega ubili SS-ovci. Ostali trije, Pavel, Ludvik in Janko pa so se tri leta s partizani borili proti nacistom. Potem, še ni dolgo tega, so avstrijski policisti, isti, ki so služili tudi Hitlerju in se še pred dvema letoma borili proti njegovim sinovom, vdrli z orožjem v roki v njegov dom.

Stari nacistični policisti so preiskali vso hišo starih partizanov. Obilno so jih žalili, jih imenovali grde bandite, umazane dezertarje iz Wehrmachta in končno odkrili nekaj jugoslov. cigaret. Tedaj so uklenili Ludvika in ga odgnali v ječo.

Stari Primož je prenehal cepiti drva, da mi je povedal to zgodbo. Jaz pa sem mislil na »Gasthaus Dorer« v Celovcu, kjer Waffen-SS pred očmi in z vednostjo vseh policistov prodajajo na črni borzi na tisoče cigaret, popolnoma varni, da bodo ostali nekaznovani. Stari Primož, ki tudi nima blaga, niti obleke, niti čevljev — si je z rokavom obrisal potno čelo in mi na koncu mirno dejal:

»Ko bo prišel Tito, potem bo konec zatiranja in hitlerjevci nam ne bodo več ukazovali.

... in Voigt nima rad Slovencev

V sosednji hiši se stiskata dve družini v velikem pomanjkanju. Tu so žene in otroci. In moške? ... Nenasitljivo žrelo koncentracijskih taborišč jih je pogoltnilo vse razen enega, ki je padel kot partizan v borbi proti velikonemškemu Wehrmachtu.

Težko je za žene, tudi za najpogumnejše in najodločnejše, če morajo sa-

me gospodariti na kmetiji. Treba je sekati v gozdovih, obdelovati zemljo, kositi, žeti, vzdigovati težke snope na vilah, skrbeti za živino, skrbeti za otroke, kuhati... In poleg vsega še ta utesnitev. Saj živijo eden na drugem. Ni prostora, da bi se človek premikal.

Saj je v vasi velika prazna hiša, ki je lepša kot vse druge. Vendar je to last Voigta, velikega feudalnega gospoda, ki je lastnik vse zemlje in za katerega morajo garati mali slovenski kmetje.

Za nameček je bil Voigt v svojem času odličan nacist in zaradi tega se mu ni treba bati ničesar v deželi, kjer kraljujejo nacisti. Njegova navada je bila, da je govoril: »Slovani so isto kot sužnji«.

A »sužnji« gledajo njegovo hišo in upajo: »Ko bo nekoč Tito tu...«

Mi partizani

Večer in noč sem prebil v eni izmed hiš v tej vasi.

Po večerji (z maslom namazan kruh, mleko in kos slanine) medtem ko je starejša hči nadaljevala z molžo krav, je starejši brat vzel harmoniko in do trde noči je sedem otrok v starosti od 5 do 23 let ob spremljavi harmonike pelo zame partizanske pesmi. Peli so troglasno izredno ubrano, po posluhu. Sosedje so prihajali v vas na čast tujcu in njihovi glasovi so se prepletali z glasovi otrok mojih gostiteljev. Slovenske pesmi resne in melodične so sledile ena drugi. Sedeli smo na lesoni klopi v »hiši« vzdolž zidu, kakor je to povsod v slovenskih domovih. Trepetajoča svetloba petrolejske svetilke je v presledkih metalna na steno odsev kovinskega senčnika in osvetljevala živo barvno razpelo, veliko sliko maršala Tita in fotografijo slovenskega duhovnika, ki je umrl v Dachauu.

Mira Franz je Slovenka

Drugi dan sem se napotil v Sele, majhen kraj, kjer vsi ljudje delajo, da se bogati fevdalec Maresch von Wittgenstein, gospodar teh krajev. On je odredil na važno mesto občinskega tajnika, nekega nacistu in mu dal nalogo, da strogo pazi na slovensko prebivalstvo.

Pred kmetijo se je v snegu igral otrok. Ta deklica je bila s svojim obnašanjem in v nizkih nogavicah iz sirove volne tako slikovita, da sem jo fotografiral. Prišla je njena mati. Izvedel sem, da je mala Mira sirota, da so njenega očeta nacisti obesili na Dunaju.

Povabila me je, naj vstopim v hišo, da bi videl, kako so nacisti ropali. Medtem ko sem pil iz velike lončene skledice mleko, ki je bilo sveže in še

mlačno od molže, mi je mati male Mire pripovedovala, kaj mora trpeti zaradi hiše, ki je njena last. Avstrijske oblasti so ji rekle, da zaradi tega, ker je bila v koncentracijskem taborišču, hiša ne more biti več njena last.

Toda vdova ve predobro, da ta gospoda, ki vlada Avstrijo, izkorišča da nes obešenje njenega moža, da bi pokazala »velikim štirim«, da je Avstrija Hitlerju kljubovala in da je »demokracija«.

»To je sramota,« mi je rekla, »ker moj mož ni bil Avstrijec, temveč Slovenec, Sovražil je nacisti in Nemce. Zaradi tega so ga tudi ubili.«

S prstom pa mi je pokazala na sliko maršala Tita, ki je visela na steni.

Kljukasti križ še ni iz mode

V gostilnici tega kraja sem navezal razgovor z učiteljem, mladim Slovincem, odkritosrčnim in simpatičnim antihitlerjem. Lice v lice sva sedela v kotu gostilniške sobe. S hrbotom je bil obrnjen proti steni, nad glavo pa mu je visel velik papir.

Na tem letaku je bil razglas (nemški), ki je dajal navodila za potrošnje pijače v tem lokalu. Na dnu tega razglasa je bil znak in na tem znaku velik črn orel, ki je v svojih krempljih držal krog in v tem krogu kljukasti križ.

Učitelj je sledil mojemu pogledu in zapazil moje veliko začudenje. Obrnil se je in ko je videl kljukasti križ, se je ironično nasmehnil in mi rekel:

»Tem stvarim se še čudite, to vas je iznenadilo! Vidi se, da še niste dolgo na Koroškem in da še ne razumete, kaj se tu dogaja.«

To je bil antinacist.

Zmignil je z rameni in nadaljeval pogovor.

»Ponos je v mojem srcu: kljub vsem naukom, opominom, očitkom, kljub zasmehu, zmerjanju in natočevanju je vse moje življenje in nehanje služilo najvišji ideji, resnici! Kar sem videl z očmi in z razumom, nisem zatajil; in ne bi zatajil za same zlate nebeške zvezde. Resnica pa je posoda vsega drugega: lepote, svobode, večnega življenja. Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi; dokler delam v njegovem imenu, bo moje delo rodovitno, ne bo ovenelo od pomladi do jeseni!« Ivan Cankar.

Izdajatelj, lastnik, odgovorni urednik lista: dr. Matko Scharwitzl, Wien XVI, Ottakringergasse 83. — Glavni urednik: dr. Francel Zwitter. — Uredništvo in uprava: Wien IV, Waaggasse 6/II. Telefon B 21-5-50. — Podružnica uprave: Celovec (Klagenfurt), Volkermarkterstrasse 21/I. — Tiska: „Globus“, Zeitungs- Druck- und Verlagsanstalt G. m. b. H., Wien I, Fleischmarkt 3-5.

»Ali si hud? — Kako je mami, sem te mislila vprašati. In ker si tako lepo čepel, se nisem mogla premagati, da bi te ne prestrašila.«

In v lica so se ji že dolble jamice, ki so oznanjale bližajoči se smeh.

»Slabo ji je,« sem brezbržno dejal. »Prestrašil se pa nisem.«

Priprava na smeh je izginila.

»Slabo,« je rekla. »Že štiri leta boleha. — Zdaj se pa že dolgo nisva videla.«

»Saj me ni bilo doma. Kaj pa ti?«

Pogledal sem jo. Moj pogled je začutila kakor dotik; zravnila se je in pogledala v globoki izrez svojega života.

»Bluza mi je preozka,« je rekla. »Ti si pa tudi malce zrasel. — Vse mi je preozko, vse me razganja. — Ko pride Matelič, vzamem novo krilo. In bluza tudi,« se je nasmehnila. — »Ponoči ne morem spati, vznok ležim in, kadar je mesec, grem iz hiše. Po rosnih travah hodim. — Umolknila je in čakala, da bi kaj rekel. Ker sem molčal, je vprašala: »Ali se tam, v Gorici, tudi tako rujete v šoli, kakor smo se mi? Jaz bi se še ruvala, če bi hodila v šolo.«

Potegnila je nagelj iz izreza pri polnem životku in ga vrtela v rokah, ki so bile potne; sonce je sijalo nanje in na njih so se iskile drobne iskre znojja, kakor se v opoldanskem soncu iskri v mivki.

»Tam je srednja šola,« sem rekel. Molk.

»Saj sem mislila Ali si to v Gorici kupil?« je pokazala z nageljnomo moje kopalne hlačke.

»Ne. Mama mi je sešila.«

»Šiva se lahko. Saj vidim, hlačke so iz starega dežnika. Zdaj se tudi mi ne kopamo več nagi.«

Spet molk.

»Zdaj pa grem,« je rekla, se ritenski umaknila za korak in začela cefrati nagelj.

»Jaz moram tudi k mami, ker je sama doma,« sem dejal in se okrenil.

Ko sem se po nekaj korakih ozrl, sem jo videl, kako je počasi skakljala s kamna na kamen, se pozibavala na njih in z rokami lovila ravnotežje; trkala je nagelj in rdeči, drobni lističi so kapljali na belo, razbeljeno prodno kamenje, kakor kaplje krvi, ki jih seje na begu preplašena ranjena žival. Polletna tišina je glasno brnela, srce mi je burno utripalo in mi sililo v grlo.

To je bilo moje zadnje srečanje s Tinko.

Nekaj dni preden sem se v jeseni odpravil v Gorico, so z velikim hrupom zagnali, da je Tinka noseča. Govorili so naravnost čudovite stvari in tišči, ki so Tinkino blagoslovljeno stanje prtili orožnikom, so se lahko šteli k dobrim in pametnim. Župnik je o tej stvari javno govoril s prižnice; med pridigo je dvakrat segel po evan-

geliju in z veličastnim basom prebral tisto o pohujšanju teh malih, o mlinškem kamnu za vratom in o potopljenju na dnu morja. Ta pridiga je še bolj podžgala gorečnost vaških klepetulj, ki so takoj prešteje vse nove obleke, predpasnike in životke, ki jih je v tistem letu nosila Tinka; na svoje veliko začudenje so tudi ugotovile, da sta v tem letu kramarja od beneške meje podvojila, če ne potrojila svoje prenočevanje pri Strežku. Križale so roke pod predpasniki, se majale s celim gornjim životom in se kajpak tudi tokrat niso mogle zediniti v svojih mnenjih. Uranjkarica je imela prvo besedo. Govorila je nezaslišane stvari o nečednih starih; potegnila je iz sv. pisma zgodbe o Suzani in o tistih dveh nemarnih starinah, ki sta jo zasledovala pri kopanju, in ker se ji je ta zgodba zdela prestara in ni osebno nihče poznal ne Suzane ne starcev, se je zatekla v zatolminske grape in povedala resnično zgodbo o sedemdesetletni pregrehi, ki živi tri ure od vsega sveta in ima otroka s svojo lastno hčerjo; videla ga je na lastne oči.

V pozni pomladi je Tinka rodila. Ko je prišla babica v hišo, je Strežek stekel v hram, stulil se je med lese in si z rokami zakril ušesa; vendar pa se mu je zdelo, da sliši pretresljive porodne krike. Tinka je porodila dekletce. Živo in zdravo dekletce, toda bebasto. Po svoji materi je podedo-

valo samo drobne, za spoznanje škilaste oči in črne lase. Strežkovka je obupno vila roke, Strežek pa je šel po vasi in, ko so ga vprašali po Tinki, je zmajal z glavo in rekel:

»O, saj je imela še srečo. Tako majhna pa roditi otroka. Lahko bi bila umrla. Pravi čudež.«

O Tinkinem otroku so veliko govorili, kajti takle porod je na vasi velik dogodek.

»No, zdaj jo je pa doletela sreča. Živa, krščena in še neumna povrhu,« je rekel Cestarjev hlapec, ki je bil znan po svojem strupenem jeziku in ki je tiste dni pil, ker je tudi sam nekaj škilil za Tinko.

In od takrat ni Tinkinemu otroku nihče rekel drugače kakor Sreča. Kakšno ime je deklica dobila pri krstu, nihče niti vedel ni.

Tiste počitnice sem preživel pri svojem prijatelju v Brdih. Domov sem prišel samo trikrat in ostal po nekaj dni pri mami. Tinke sploh videl nisem. Povedali pa so mi, da je ni iz hiše in da se skrivoma odpravlja v svet.

»Kaj pa ji kaže drugega,« so govorili.

In res je v jeseni izginila brez najmanjšega šuma. Celo najbolj jezične ženske so na svoje veliko začudenje izvedele za njen beg šele čez teden dni.

(Dalje)